UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

Zabezpečení ve stáří a důchodová reforma v evropských zemích

Diplomová práce

Kateřina Chmelíková

Vedoucí diplomové práce:
JUDr. Jana Zemanová

Praha, srpen 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze, dne 25. srpna 2009

……..

Podpis

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych poděkovat paní JUDr. Janě Zemanové za to, že se ujala mé diplomové práce.

Obsah

Úvod ... 1
1. Historie právní úpravy důchodového pojištění v České republice ... 3
1.1 Počátky zajištění starých osob ve společnosti ... 3
1.2 Od období osvícenského absolutismu do vzniku Československa ... 3
1.3 Právní úprava od vzniku Československa do roku 1948 ... 4
1.4 Komunistický režim v Československu ... 5
1.5 Vývoj po listopadu 1989 ... 8
2. Jednotlivé formy financování ... 9
2.1 Pilíře sociálního pojištění ... 9
2.2 Metody financování v podmínkách sociálního pojištění ... 10
2.3 Způsob financování sociálního pojištění v České republice ... 12
2.3.1 Základní systém ... 12
2.3.2 Doplňkové důchodové systémy ... 14
3. Současná právní úprava důchodového pojištění v České republice ... 16
3.1 Prameny mezinárodního práva ... 16
3.2 Vnitrostátní prameny práva ... 19
3.2.1 Zákon o důchodovém pojištění ... 19
3.2.2 Zákon o důchodovém připojištění se státním příspěvkem ... 23
3.2.3 Další důležité právní předpisy ČR ... 25
3.2.4 Programy na podporu starých osob ... 26
4. Demografický vývoj v České republice ... 28
4.1 Porodnost ... 28
4.2 Úmrtnost ... 29
4.3 Potratovost ... 29
4.4 Sňatečnost ... 30
4.5 Rozvodovost ... 30
4.6 Migrace ... 30
4.7 Výhled do budoucna ... 30
5. Proč je důchodová reforma nezbytná? ... 32
6. Co by se mělo změnit ... 34

7. Závěrečná zpráva o důchodové reformě 35
8. Závěry tzv. Bezděkovy komise 39
9. Další reformní návrhy 40
10. Současný stav přípravy důchodové reformy v ČR včetně tří etap 42
11. Důchodová reforma na Slovensku 44
11.1 První pilíř 44
11.2 Druhý pilíř 45
11.3 Třetí pilíř 47
11.4 Ohlasy na reformní kroky na Slovensku 47
12. Důchodová reforma v Itálii 50
12.1 Reformy důchodového systému v 90. letech 20.století 51
12.2 Další vývoj italského penzijního fondu 52
13. Důchodová reforma ve Velké Británii 54
13.1 Současný penzijní systém 56
13.1.1 Penze poskytované státem 56
13.1.2 Soukromá penzijní schémata 58
13.2 Plánované reformní kroky 59
Závěr 62
Seznam zkratek 65
Použitá literatura 66
Internetové zdroje 67
Právní prameny 67
Seznam příloh 70
Příloha č.1 71
Příloha č.2 72
Příloha č.3 73
Příloha č.4 74
Příloha č.5 75
Příloha č.6 76
Příloha č.7 77
Summary 78

Úvod

Tématem této diplomové práce je zabezpečení osob ve stáří a důchodová reforma v evropských zemích. Právo na sociální zabezpečení patří mezi nezadatelná sociální práva člověka. Cílem je zajistit důstojnost a svobodný rozvoj osobnosti. K tomu, aby tohoto bylo dosaženo, je využíváno čtyř různých nástrojů. Jedná se o sociální pojištění, sociální zaopatření, které se používá v systému státní sociální podpory, sociální pomoc a konečně sociální služby. V mé diplomové práci se budu věnovat sociálnímu zabezpečení osob ve stáří s tím, že bych se ráda soustředila převážně na úpravu starobních důchodů. Stáří je jednou ze sociálních událostí, která v životě člověka může nastat a pokud se tak stane, víme kdy. Jedná se o událost přirozenou, která s sebou nese mnohé negativní důsledky. Nejde jen o zhoršení finanční situace, ale starší lidé čelí i problémům společenským, cítí se nepotřební, často na obtíž, a zhoršuje se jejich zdraví. Tyto a mnohé další okolnosti jsou dobrým důvodem, proč je třeba se zvlášť věnovat právě seniorům.

Téma zabývající se penzijními systémy a důchodovou reformou nejen v České republice považuji v dnešní době za velice aktuální a hodné pozornosti. Hlavním důvodem, i když zdaleka ne jediným, je negativní změna ve věkové struktuře obyvatelstva. Negativní v souvislosti s neudržitelností financování stávajících systémů v mnohých zemích. V minulosti se staré osoby spoléhaly na pomoc svých dětí, v dnešní době hraje mnohem větší úlohu stát. Cílem mé diplomové práce je jednak seznámit s úpravou sociálního zabezpečení osob ve stáří a jednak s probíhající důchodovou reformou v České republice a reformami, které proběhly ve vybraných evropských zemích. Práce je rozdělena na dvě velké části. Česká republika je předmětem první z nich. Ve druhé části se pak práce soustředí na reformy penzijních systémů na Slovensku, v Itálii a ve Velké Británii. Práce na těchto zemích demonstruje, jak více, či méně úspěšně se vlády těchto zemí s penzemi vypořádaly. Účelem této práce je shrnout a představit nové směry a strategie, kterými by se měla penzijní reforma ubírat u nás.

První část diplomové práce je rozdělena do 10 kapitol, z nichž každá se týká určité části penzijního systému. První kapitola popisuje historii. V té se zaobírám reformami panovníků osvícenského absolutismu, právními akty vydanými mezi

světovými válkami a konečně v průběhu vlády komunistů, kdy byl vytvořen finančně neudržitelný, diskriminační a centralisticky řízený systém podle sovětského vzoru.

Druhá kapitola popisuje různé druhy metod financování, nejprve obecně a poté s ohledem na právní úpravu České republiky.

Relevantní právní předpisy, ať už mezinárodní či vnitrostátní, jsou zahrnuty v kapitole č. 3. Kapitola se věnuje předpisům různé právní síly a také právně nezávazným dokumentům, které však hrají významnou roli.

Před tím, než je přikročeno k samotné české reformě je nutné se seznámit s demografickým vývojem. Ten je obsahem čtvrté kapitoly. Struktura společnosti závisí na mnoha faktorech, jako jsou: míra porodnosti a úmrtnosti, rozvodovost, počet uzavření manželství, potratovost či migrace.

Následujících šest kapitol se snaží odpovědět na otázky, které vyvstávají v souvislosti s důchodovou reformou. Proč je reforma důležitá, co se má změnit, jaké jsou návrhy a jak je aplikovat, to jsou hlavní otázky, jež jsou předmětem mnohých diskusí a návrhů.

Konečně v poslední části diplomové práce budou rozebrány penzijní reformy ve výše zmíněných zemích. Nejprve je u každé země popsána výchozí situace před provedením reformy a důvody, proč bylo přijetí reformních kroků nezbytné. V dalším kroku je reforma popsána. Konečně jsou také vyzdviženy pozitivní popřípadě negativní vlivy reforem na úpravu penzí do budoucna. Účelem tohoto exkurzu do cizích zemí je poučit se z chyb a naopak inspirovat se tím, co se těmto zemím při reformách povedlo.

1. Historie právní úpravy důchodového pojištění v České republice

Každá společnost všude na světě se musí vypořádat s nejrůznějšími sociálními událostmi, stáří nevyjímaje. Jednotlivé společnosti se však liší tím, jakým způsobem a jakými nástroji tak budou činit. Úroveň se především odvíjí od stupně rozvoje společnosti. Záleží na mnoha faktorech. Základním faktorem je jistě ekonomická vyspělost, dále pak demografická struktura obyvatelstva, etické a morální názory, zájem občanů na řešení jejich potřeb a s tím jde ruku v ruce intenzita, se kterou jsou tyto potřeby prosazovány. Svou roli hraje také tradice řešení sociálních problémů, což se odráží v různých systémech sociálního zabezpečení v různých zemích nejen Evropy.

1.1 Počátky zajištění starých osob ve společnosti

Postavení starších osob bylo výjimečné již v dobách prvobytně pospolné společnosti, kdy hlavní úlohu v oblasti zajištění potřeb pro staré členy rodové, a později kmenové společnosti hrála rodina. Tento model přetrval až do období středověku, kdy dochází k zakládání svépomocných podpůrných spolků, které se mimo jiné staraly právě o starší členy společnosti. První takovéto spolky vznikají mezi horníky a dozvídáme se o nich poprvé v 15. století. Postupně se obdobné spolky objevily také u jiných řemeslných cechů. Péče o staré osoby byla upravena v 17. století patentem o tulácích a žebrácích.

1.2 Od období osvícenského absolutismu do vzniku Československa

Důležitým mezníkem v historii je období vlády Marie Terezie ve 2. polovině 18. století. Její reforma státní správy, která přivedla nástup profesionálů do vysokých úřadů, nastolila nový problém, jak zajistit tyto osoby pro případ nemoci a stáří. Z počátku museli veškeré náklady hradit jen ze svých platů, což bylo však neudržitelné, a proto byly vydány 2 pensijní normály. První byl určen vdovám a sirotkům po věrných zaměstnancích a druhý z roku 1781 zaměstnancům, „*kteří alespoň po deseti letech uspokojivé služby se stali neschopnými práce*“. V reformách dále pokračoval Josef II. Došlo ke státnímu zabezpečení byrokracie. Byl položen základ sociálnímu zaopatření.

O moderních formách sociálního zabezpečení hovoříme od 19. století. Stimulem ke změnám bylo hned několik faktorů. Jednak zrušení nevolnictví v roce 1781, rozvoj průmyslové výroby a koncentrace osob ve městech. V roce 1907 byl v českých zemích, které patřily v této době k Rakousku-Uhersku, přijat zákon č. 1/1907 ř.z., o penzijním pojištění zřízenců ve službách soukromých a některých zřízenců ve službách veřejných[1]. Účinnosti nabyl roku 1909. Připravoval se také návrh zákona o penzijním pojištění dělníků, nicméně až do roku 1918 nebylo starobní a invalidní pojištění dělníků zavedeno.

Z počátku bylo veškeré pojištění založeno na principu dobrovolnosti. Čím dál tím více se však ukazovalo, že lidé nejsou dostatečně zodpovědní a přistoupilo se k povinnému pojištění zaměstnanců. Dalším trendem bylo pojistit nejen nepříznivé mimořádné události, ale také zajistit osoby při událostech, které jsou v životě obvyklé, jako je právě stáří, a které často vedou ke zhoršení ekonomické situace člověka.[2]

1.3 Právní úprava od vzniku Československa do roku 1948

Po vzniku Československa došlo k převzetí předpisů ze sociální oblasti od Rakouska-Uherska. Již v roce 1920 byl novelizován zákon č. 1/1907 ř.z. a v roce 1921 bylo upraveno penzijní pojištění železničních zaměstnanců. Nejvýznamnější zákon této doby byl však přijat ještě o pár let později v roce 1924. Zákon č. 221/1924 Sb.z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří[3] nabyl účinnosti dnem 1. července 1926. Na jeho základě byli pojištěni všichni zaměstnanci, nebyli-li výslovně vyloučeni. To se týkalo především státních zaměstnanců a soukromých úředníků, kteří měli výhodnější postavení, dále pak těch zaměstnanců, kteří do zaměstnání nastoupili až po 60. roce věku. Podle zákona měla na starost starobní pojištění Ústřední sociální pojišťovna se sídlem v Praze, jejíž předseda byl jmenován prezidentem republiky na dobu 4 let. Ze starobního pojištění byl poskytován starobní důchod. Důchod náležel

[1] Zákon č. 1/1907 ř.z., o pensijním pojišťování zřízenců ve službách soukromých a některých zřízenců ve službách veřejných (zrušeno zákonem č. 26/1929 Sb.)

[2] Tröster, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení: Vznik a vývoj práva sociálního zabezpečení.* 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. str. 25 – 30.

[3] Zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří ve znění předpisů jej měnících a doplňujících platném k 5. Květnu 1945 (zrušen zákonem č. 99/1948 Sb.)

pojištěnci po dovršení 65. roku věku. Nárok na důchod vznikl po uplynutí určité doby pojištění, která se rovnala 150 příspěvkovým týdnům. Pojištěnci byli rozděleni do čtyř tříd. Polovinu pojistného hradil zaměstnavatel a polovinu zaměstnanec. Na základě tohoto zákona však stále nedošlo zcela ke sjednocení sociálního pojištění.[4] Mimo stáli například soukromí zaměstnanci ve vyšších službách, na které se vztahoval zákon č.26/1929 Sb. Z. a n., o penzijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách[5]. Starší zaměstnanci byli zabezpečeni také díky zákonu č. 43/1929 Sb. z. a n.[6], kterým byly zavedeny státní starobní podpory. Nárok na ně měli českoslovenští státní příslušníci jak z řad zaměstnanců, tak z řad osob samostatně výdělečně činných (OSVČ) po splnění zákonem stanovených podmínek. Museli dovršit 65 let věku, být nemajetní a práce neschopní. Změny starobního pojištění, které přišly v roce 1945, nevedly k žádnému zlepšení podmínek pojištěnců.

Nejdůležitějším právním předpisem přijatým po II. světové válce byl poměrně pokrokový zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění[7]. Došlo ke zvýšení dávek a určitému zrovnoprávnění dělníků a ostatních zaměstnanců. Poprvé se příjemci důchodového zabezpečení stali také samostatně hospodařící občané. Tento zákon byl do značné míry ovlivněn anglickým modelem národního pojištění.

1.4 Komunistický režim v Československu

Obrat nastal po roce 1948, kdy naopak hlavní vliv na československé sociální zákonodárství měl Sovětský svaz. Stát byl tím, kdo převzal péči o občany. Společenská situace byla diametrálně odlišná od té, v níž dosud docházelo k vývoji zákonodárství. Rok 1956 byl rokem první významné reformy, kdy byl přijat zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení[8]. Národní shromáždění ČSR tehdy uzákonilo, že dávky a služby sociálního zabezpečení bude poskytovat stát bez zvláštních příspěvků ze strany

[4] Koldinská, K. *Sociální právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. str. 14.

[5] Zákon č. 26/1929 Sb., o pensijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách (zrušen zákonem č. 99/1948 Sb.)

[6] Zákon č. 43/1929 Sb., o státních starobních podporách (zrušen pro Českou republiku zákonem č. 99/1948 Sb.)

[7] Zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění (zrušen zákony č. 54/1956 Sb. a č. 58/1956 Sb.)

[8] Zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení (zrušen zákonem č. 101/1964 Sb.)

zaměstnanců. Byl de facto zrušen systém sociálního pojištění. Sociální zabezpečení zahrnovalo důchodové zabezpečení zaměstnanců a příslušníků ozbrojených sil, kteří nebyli účastni důchodového zaopatření podle zvláštních předpisů, zabezpečení důchodců v nemoci a sociální péči. Na základě principu zásluhovosti byli pracovníci rozděleni na tři kategorie podle obtížnosti, rizikovosti a důležitosti práce pro společnost. Zvláštní postavení zákon přiznával pracujícím v dolech a v zaměstnáních vykonávaných za zvlášť těžkých pracovních podmínek. Až 90% pracovníků náleželo do třetí kategorie. „*Tento systém umožňoval např. horníkovi, příslušníku první kategorie, odejít do důchodu po 15 letech zaměstnání ve věku 55 let s důchodem vyšším, než měl příslušník třetí kategorie po 25 letech zaměstnání ve věku 60 let.*“[9] Konkrétně byly dávky starobního důchodu upraveny v paragrafech 9 až 11 a dále pak v paragrafech 18 a 19. Nárok na důchod měl zaměstnanec, který pracoval alespoň po dobu 20 let a současně dosáhl, nebo by dosáhl do dvou let od ukončení zaměstnání, věku 60 let, v případě pracujících v dolech a žen pak věku 55 let. Ti, kteří neodpracovali sice 20 let, ale alespoň minimálně 5 let, získali nárok na důchod až v 65 letech. Zákon, jak jsem již uvedla, upravoval také poskytování sociální péče, která byla poskytována v ústavech pro staré osoby.

Členové výrobních družstev, družstevní rolníci a osoby samostatně hospodařící byli pojištěni pro případ stáří na základě vládních nařízení.

Zákon č. 55/1956 byl zrušen v červenci roku 1964, kdy přišla druhá reforma sociálního zabezpečení reprezentovaná zákonem č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení[10]. Tento zákon ve své preambuli poukazuje na zlepšující se pracovní a životní podmínky a také na to, že vývoj v tomto směru bude ještě více urychlován. Ve skutečnosti však došlo ke zhoršení úrovně důchodového zabezpečení. Systém byl postaven na prodlužování pracovní aktivity, na zohlednění především sociálních hledisek, což mělo být zaručeno zejména zmenšením rozpětí mezi vyššími a nižšími důchody, čehož mělo být dosaženo zdaněním vyšších důchodů a zvyšováním nízkých důchodů vyššími částkami při další práci. Starobní důchod je upraven paragrafy

[9] Rys, Vladimír. *Česká sociální reforma (sociologická studie): Reforma z roku 1956*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003, str. 18. ISBN 80-246-0588-0.

[10] Zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení (zrušen zákonem č. 121/1975 Sb.)

10 až 18. Oproti zákonu z roku 1956 se rozšířil okruh osob, kterým se poskytuje důchodové zabezpečení. I zde se zaměstnanci dělí do tří kategorií, z čehož plynou různé výjimky, a na základě čehož se také vypočítává výše důchodu. Zákon dále rozlišuje plný, či poměrný starobní důchod podle délky doby zaměstnání a dosaženého věku. Základní délka doby zaměstnání pro získání nároku na plný starobní důchod je minimálně 25 let s tím, že příjemce dávky musel dosáhnout věku 60 let. Výjimky platí u určitých druhů zaměstnání a také u žen, kde se věk odchodu do důchodu odvíjí podle počtu dětí, které vychovala. Avšak i žena, která nevychovala žádné dítě, může odejít do důchodu již v 57 letech. V případě, že osoba nemá nárok na jiný důchod, může jí být přiznán tzv. sociální důchod, dosáhla-li věku 65 let nebo je-li plně invalidní. Zabezpečení osob ve stáří se dotýká také paragraf 78, který hovoří o péči o staré občany spočívající například ve společném stravování, poskytování pečovatelské služby v jejich bytech, usnadňování účasti na společenském a kulturním životě. Zakotveny jsou zde také domovy důchodců.

Dalším reformním krokem byl zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení[11]. Co se týče úpravy starobního důchodu, nedošlo k podstatným změnám. Také zde nalezneme tzv. sociální důchod. Nově byly upraveny kategorie zaměstnanců, podle nichž se odvíjel jak nárok na plný starobní důchod, tak jeho výše. Zvláštní díl zákona pak upravuje odchylky pro účastníky odboje, kteří jsou rozděleni do čtyř skupin a pro něž platí zvláštní pravidla pro odchod do důchodu i jeho výši. Nalezneme zde také paragraf 95 pojednávající o péči o staré občany, která je poskytována národními výbory a slouží hlavně k usnadnění života starých občanů a k uspokojení zvláštních potřeb spojených se stárnutím. Zákon byl zrušen až v lednu roku 1993.

Posledním přijatým zákonem v oblasti sociální politiky za dob komunismu byl zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, jehož část platí dodnes. Avšak část týkající se zabezpečení osob ve stáří byla vypuštěna 1. ledna 1996. Pro staré občany dodnes platí jen část třetí zákona o sociální péči, v rámci které se stát stará o zajištění potřeb starých občanů, které nejsou dostatečně zabezpečeny dávkami důchodového zabezpečení.

[11] Zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení (zrušen pro Českou republiku zákonem č. 589/1992Sb.)

Za doby komunismu byl vytvořen dosti finančně náročný, diskriminační a rigidní systém hlavně v oblasti úpravy důchodů. Diskriminace se projevovala jednak vůči OSVČ a také v tom, že zde existovaly tzv. osobní důchody, které zvýhodňovaly určité skupiny obyvatelstva a bylo je proto tedy nutno okamžitě zrušit. Před revolucí bylo pro sociální zabezpečení charakteristické financování ze státního rozpočtu, centralizace, nejednotnost a roztříštěnost právní úpravy, nerovnost účastníků, neefektivita a plýtvání.[12]

1.5 Vývoj po listopadu 1989

Po listopadu 1989 muselo dojít k nutným reformním krokům. K reformám sociálních systémů docházelo i v jiných postkomunistických zemích. Hlavním úkolem všude byl přechod od sociálního zabezpečení k sociálnímu pojištění. Život starších osob byl hlavně dotčen po vzniku samostatné České republiky v roce 1994, kdy bylo zákonem č. 42/1994 Sb.[13] zavedeno jako doplňkový důchodový systém penzijní připojištění se státním příspěvkem (ZoPPSP) a v roce 1995, kdy byl konečně přijat zákon č. 155/1995 Sb.[14], o důchodovém pojištění (ZoDP). Na přelomu 20. a 21. století je stále více aktuální potřeba důchodové reformy. Reformní kroky byly nastartovány již v roce 1997.

[12] Koldinská, K. *Sociální právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. str. 18.

[13] Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením

[14] Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

2. Jednotlivé formy financování

Různé země různě řeší, jak se vypořádat se stářím jako sociální událostí a různé země volí také různé způsoby financování či jejich kombinace, na což mají vliv nejrůznější faktory, ať už sociální, ekonomické, politické či historické.

Základním dělením přístupu jednotlivých zemí je dělení na země, kde jsou sociální dávky financovány státem a na země, které zavedly sociální pojištění. První ze způsobů se vyznačuje vyššími daněmi, z nichž stát část věnuje na zabezpečení osob. Podle druhého modelu, pro nás významnějšího, stát nutí občany platit sociální pojištění v průběhu jejich života, kdy jsou ekonomicky aktivní, tyto prostředky shromažďuje obvykle na speciálním účtu a později, jakmile osoby splní zákonem stanovené podmínky, jim dávky vyplácí. Osoba tedy musí omezit část své spotřeby pro pozdější dobu. Popřípadě může osobu pojistit i stát či zaměstnavatel. Dále se budu věnovat pouze sociálnímu pojištění.

2.1 Pilíře sociálního pojištění

Před představením jednotlivých forem financování sociálního pojištění, je vhodné ve stručnosti popsat jeho skladbu, tak jak je na ni pohlíženo v literatuře. Systém sociálního pojištění je tří pilířový. První pilíř, který můžeme nazvat také jako státní či státem organizovaný, je pilířem základním. Tento pilíř nacházíme ve všech zemích, i když někde se z něj poplatníci mohou částečně vyvázat, jako tomu je např. ve Velké Británii.

Ve světě jsou rozeznávány dva další tzv. doplňkové pilíře. V literatuře je za druhý pilíř systému důchodového pojištění označován důchodový systém založený na principu kolektivního zabezpečení prostřednictvím zaměstnavatelů. Třetí pilíř je plně v režii občanů, kteří mají možnost se individuálně zabezpečit pro případ stáří díky nejrůznějším investičním schématům.

Postavení doplňkových systémů je v různých zemích různé. Jejich osud je závislý na prvním pilíři. Všeobecně platí, že pokud jsou dávky vyplácené v prvním pilíři nízké, jsou schémata druhého a třetího pilíře na mnohem vyšší úrovni. Rozkvět doplňkových systémů můžeme pozorovat v dnešní době. V některých zemích tvoří

příjmy z těchto schémat až 15% celkových příjmů osob. Jak již z názvu vyplývá, mají tyto pilíře doplnit první pilíř a snížit jeho náklady, což v žádném případě neznamená, že by byly méně důležité. Naopak právě v dnešní situaci je jejich úloha nezastupitelná ať už z hlediska sociálního či hlediska ekonomického. Ve společnosti mohou vznikat špatné nálady a rozepře mezi bohatými a chudými či mladými a starými. Někteří mladí lidé mohou pohlížet na staré spoluobčany jako na zátěž, jako na ty, na koho musí vydělávat. Pro osoby, které oplývají většími finančními prostředky, je třeba zajistit, aby měly možnost tyto prostředky investovat a zajistit si tak větší příjmy na stáří. Ruku v ruce s tím jde také to, že osoby, kterým bude dána příležitost si spořit, pak nebudou nuceny pro nedostatečné příjmy žádat o podporu prostřednictvím dávek a služeb sociální péče. Další pozitivní vliv se odráží také na vztazích mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, kdy doplňkové schéma druhého pilíře slouží jako nástroj stabilizace zaměstnanců. Je nutné pro to vytvářet podmínky prostřednictvím zákonné regulace. Stát má mnoho prostředků, jak existenci doplňkových pilířů podporovat, ať už daňovým zvýhodněním či poskytováním různých příspěvků. Navíc často podléhají státnímu dozoru, což je činí bezpečnějšími.

Doplňkové systémy můžeme dělit podle dobrovolnosti či povinnosti. Povinné jsou pro zajímavost ve Francii. Nacházíme je v nejrůznějších právních formách od penzijních fondů, přes akciové společnosti či nadace, ale mohou být založeny také na základě pojistné smlouvy. Jejich mnohem větší diverzifikaci než je tomu u systémů prvního pilíře lze demonstrovat i na způsobu jejich financování, které jsou popsány níže.[15]

2.2 Metody financování v podmínkách sociálního pojištění

Rozeznáváme dva základní modely financování sociálního pojištění a je těžko říci, který z nich je lepší nebo horší, protože každý z nich má své klady a zápory. Prvním z nich je metoda průběžného financování neboli pay as you go (PAYG). Tato metoda je založena na tom, že jedni do systému přispívají a tyto jejich příspěvky jsou ihned spotřebovány někým jiným, kdo je aktuálně potřebuje. Metoda se využívá

[15] Tröster, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. str. 306 – 308.

převážně v základním systému sociálního pojištění, tedy v prvním pilíři. Výhodou je jistě finanční spolehlivost, avšak na druhou stranu je tato metoda citlivá na demografický vývoj.[16] Metoda PAYG funguje na základě pojistně-matematických vzorců. Nejdůležitější je stanovit, kolik musí osoby do systému platit, aby byl systém z dlouhodobého hlediska udržitelný, a to jak finančně, tak i sociálně. Vzorce pracují za pomoci různých ukazatelů. Na prvním místě je třeba zmínit právě onen demografický vývoj ve společnosti, kterému bude pro jeho důležitost věnována celá jedna kapitola této práce. Dále jsou to vývoj zaměstnanosti či vývoj mezd a úspěšnost výběru daní a pojistného. Do určité míry je metoda PAYG také demotivující v tom smyslu, že lidé s vyššími příjmy, odvádějící do systému důchodového pojištění mnohem více peněz, ve finále ze systému tyto své peníze nedostanou. Je to dáno tím, že po dosažení určitého příjmu se již poměr mezi pojistným a vyplacenou dávkou snižuje.

Druhý z modelů je označován jako fondové financování (FF) sociálního pojištění neboli funding. Metoda FF podléhá výkyvům na kapitálových trzích. Prakticky se jedná o to, že prostředky, které osoba platí, jsou ukládány na jejím osobním účtu. Tyto své prostředky může osoba vybrat až po splnění určitých podmínek, jako je např. uplynutí určité doby. Tato forma připomíná spoření na účtu vedeném bankou. I zde totiž dochází k jejich zhodnocování, nebo by k němu alespoň docházet mělo, o které se stará penzijní fond. Obvykle je tato metoda využívána v doplňkových systémech sociálního pojištění. V základních systémech můžeme metodu nalézt v některých latinskoamerických zemích a určité prvky dnes například ve Švédsku. Hlavní výhoda je spatřována v možnosti zhodnotit své finanční prostředky. Lze také využít možnosti mezinárodní diverzifikace formou zahraničního investování. V době ekonomické krize však může dojít i k přímému opaku, tedy ke znehodnocení finančních prostředků a ke ztrátám.[17]

V moderních společnostech dnešní doby není přípustné, aby bylo sociální zabezpečení osob ve stáří financováno pouze metodou PAYG. Demografický vývoj je příliš nepříznivý na to, aby si někdo mohl myslet, že tento způsob financování je udržitelný. Podle mého názoru není možné nadměrně zatěžovat ekonomicky aktivní

[16] Koldinská, K. *Sociální právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. str. 53.

[17] Koldinská, K. *Sociální právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. str. 54 – 55.

obyvatelstvo, to by totiž vedlo jen k poklesu životní úrovně celé společnosti. Je tedy třeba hledat další alternativní formy financování založené na kapitálovém principu.

Za jiné zdroje financování jsou dále považovány jednak financování ze státního rozpočtu, financování z prostředků zaměstnavatele či přímá platba sociálních služeb klientem.[18]

2.3 Způsob financování sociálního pojištění v České republice

2.3.1 Základní systém

Základní systém sociálního pojištění odpovídá prvnímu pilíři. V České republice je všeobecný, povinný, dávkově definovaný a je ovládán metodou PAYG. V ČR je dnes zaplacené pojistné na důchodové pojištění odváděno v rámci plateb pojistného na sociální zabezpečení a spolu s příspěvkem na státní politiku zaměstnanosti do státního rozpočtu na základě zákona č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších přepisů. Ve státním rozpočtu bylo vedeno od roku 1996, tedy od účinnosti ZoDP, na zvláštním účtu. Tím se toto pojistné liší od pojistného na zdravotní pojištění, které státním rozpočtem neprochází. I zde se však objevil návrh vlády, který zamýšlel vytvořit Sociální pojišťovnu, jejímž hlavním úkolem by bylo spravovat sociální pojištění. Od záměru bylo však upuštěno.

Z tohoto zvláštního účtu jsou pak hrazeny dávky důchodového pojištění, jedná se o tzv. mandatorní výdaje státního rozpočtu. Hlavním důvodem, proč se poměrná část připadající na důchodové pojištění oddělila do zvláštního účtu, je fakt, že od zavedení pojistného v roce 1993 příjmy převyšovaly výdaje. Bylo nutno zabránit, aby se peníze lidí, kteří platí pojistné za účelem zabezpečení svého stáří, rozplynuly ve státním rozpočtu. Ještě v roce 1996 platilo, že výdaje byly nižší než příjmy, avšak poté se situace obrátila a rozdíl musel být doplacen ze státního rozpočtu. Situaci bylo nutno řešit, protože vytvoření zvláštního účtu ztratilo jakýkoli smysl. Došlo například ke zvýšení sazeb pojistného. Nakonec byl však zvláštní účet důchodového pojištění přeci

[18] Koldinská, K. *Sociální právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. str. 59.

jen zrušen zákonem č. 26/2008 Sb.[19]. Tento zákon současně vytvořil tzv. Zvláštní účet rezervy pro důchodovou reformu, kam již není směřováno celé pojistné na důchodové pojištění, ale pouze částka, která odpovídá rozdílu mezi příjmy a výdaji. Jak již z názvu vyplývá, jsou prostředky na účtu použity na financování jednotlivých kroků důchodové reformy. O jejich použití rozhoduje na návrh vlády Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR usnesením. Disponovat s dočasně volnými prostředky za účelem jejich zhodnocení může Ministerstvo financí, jež může například investovat do státních dluhopisů, do dluhopisů České národní banky a do dluhopisů vydaných členskými státy Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, či do dluhopisů vydaných centrálními bankami těchto států nebo Evropskou centrální bankou.[20]

Nyní bych se zabývala tím, kdo pojistné platí. Ne vždy tomu bylo tak jako dnes, že se pojistné platí obecně. Do roku 1992 platily pojistné pouze některé skupiny osob. Pro zaměstnance platila například úprava z roku 1952 zákona č. 76/1952 Sb., o dani ze mzdy, na základě kterého dělníci a úředníci platili daň ze mzdy zahrnující i jejich příspěvky na pojistné národního pojištění. Zaměstnanci pojistné zvlášť neplatili, neboť bylo již zahrnuto v dani ze mzdy. Před rokem 1990 platili pojistné například samostatně hospodařící rolníci. Výše pojistného byla však malá. Změnu přinesla až daňová reforma, která zavedla od 1. ledna 1993 odvody na pojistné na sociální zabezpečení na jedné straně a daň z příjmů fyzických osob na straně druhé. Mezi poplatníky, kteří přispívají do sytému důchodového pojištění, řadíme zaměstnavatele, zaměstnance, OSVČ a také osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění. Od poplatníků však rozlišujeme plátce, kterými nejsou zaměstnanci. Ti sice platí pojistné, ale odvádí je za ně jejich zaměstnavatel.[21]

---

[19] Zákon č. 26/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

[20] Tröster, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. str. 125.

[21] Tröster, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. str. 125 – 128.

2.3.2 Doplňkové důchodové systémy

V České republive není situace zrovna nejlepší. Máme zde propracovaný první pilíř a doplňkovým systémům není dosud věnována patřičná pozornost. Právní úprava druhého pilíře v ČR dosud chybí. S jeho zavedením se zatím ani v důchodové reformě nepočítá. Ovšem, jak ve své knize upozorňuje pan Jiří Veselý, Česká republika se vzhledem ke svému členství v Evropské unii musela ve svém právním řádu vypořádat s existencí druhého pilíře v některých zemích Evropské unie. Reakcí České republiky na tento fakt bylo přijetí zákona č. 340/2006 Sb., o činnosti institucí zaměstnaneckého penzijního pojištění z členských států Evropské unie nebo jiných států, které jsou smluvní stranou Dohody o Evropském hospodářském prostoru, na území České republiky, ve znění pozdějších předpisů.[22]

Třetí pilíř stojí na základech, které položil již výše zmíněný ZoPPSP, ve znění jeho pozdějších novel. V minulosti se některé osoby mohly připojistit již v roce 1920, což v různé míře pokračovalo až do roku 1964. Po tomto roce bylo jedinou možností, jak se připojistit, uzavřít občanskoprávní smlouvu s pojišťovnou. ZoPPSP byla lidem dána možnost spořit si peníze a zajistit si tak více peněz ve stáří. Metodou financování, která se zde uplatňuje, je metoda FF. ZoPPSP za dobu své relativně krátké existence prošel některými významnými změnami. Jedná se například o jeho třetí novelu zákonem č. 170/1999 Sb.[23], která zapříčinila vznik dvojího právního režimu. Smlouvy se začaly dělit na ty, které byly uzavřeny před novelou a po novele. Lišily se v tom, že nové smlouvy se těšily vyššímu státnímu příspěvku, ale na druhou stranu došlo také ke zpřísnění podmínek nároků z penzijního připojištění, jako je zvýšení věku pro vznik nároku a stanovení minimální pojištěné doby. Novela dále zakotvila daňové zvýhodnění.

Za doplňkové soukromé pojištění můžeme považovat také produkty soukromých pojišťoven, zejména životní pojištění. Základní právní úpravou je zákon č.363/1999 Sb.,

[22] Veselý, Jiří. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Vysoká škola aplikovaného práva. 2009.

[23] Zákon č. 170/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách

o pojišťovnictví[24]. Jejich obliba vzrostla zvláště poté, co byly v roce 2001 zavedeny daňové úlevy, které se vztahují na pojištění pro případ dožití, pojištění pro případ smrti nebo dožití a konečně na důchodové pojištění.[25] V současné době působí na našem trhu celá řada pojišťoven, které poskytují životní pojištění. Mezi dobrovolné formy zabezpečení mohou být zařazeny také například investice do nemovitostí, stavební spoření nebo investice do podílových fondů. Je však obtížné určit, zda a jaká výše těchto investic je motivována důvodem vylepšit si svou finanční situaci ve stáří.

[24] Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících zákonů

[25] Král, Jiří. Důchodová reforma v České republice, ve Švýcarsku a ve Francii. In *Český důchodový systém v kontextu evropského práva, Sborník č. 35*. Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2007. str.53.

3. Současná právní úprava důchodového pojištění v České republice

Současná právní úprava důchodového pojištění je souborem právních předpisů, ve kterých se mísí veřejnoprávní prvky s prvky soukromoprávními. Pramenem práva v České republice v oblasti sociálního zabezpečení jsou jednak normativní právní akty a jednak normativní právní smlouvy. Normativní akty nejvyšší právní síly jsou ústavní zákony. Právní základ úpravy důchodového pojištění můžeme nalézt v hlavě IV. Listiny základních práv a svobod[26]. Její článek 30 odst. 1 hovoří o právu občana na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří. Jedná se o nezcizitelné a nezrušitelné právo a každý se může tohoto svého práva domáhat zákonem stanoveným způsobem.

3.1 Prameny mezinárodního práva

Díky čl. 10 Ústavy ČR[27] se součástí právního řádu České republiky staly vyhlášené mezinárodní smlouvy, k jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament ČR. V případě jejich rozporu se zákony bude použita přímo mezinárodní smlouva. Na základě článku 10a Ústavy ČR mohou být mezinárodní smlouvou některé pravomoci orgánů České republiky přeneseny na mezinárodní organizaci nebo instituci.

Před tím než bude přistoupeno k závazným mezinárodním smlouvám, nesmím opomenout dokument, který, byť právně nezávazný, se těší vysokému respektu v celém světě. Jedná se o Všeobecnou deklaraci lidských práv[28] vyhlášenou Valným shromážděním OSN 10. 12. 1948. I zde můžeme nalézt ustanovení stanovující, že každý člověk jako člen společnosti má právo na sociální zabezpečení. Jako zástupce závazných mezinárodních smluv bych uvedla Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který Česká republika ratifikovala spolu s Mezinárodním paktem o občanských a politických právech a vyhlásila ve Sbírce zákonů pod č. 120/1976 Sb.[29]. V jeho článku 9 se praví: „*Státy, smluvní strany Paktu,*

[26] Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

[27] Ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění ústavního zákona č. 395/2001 Sb.

[28] Universal Declaration of Human Rights, United Nations, New York, 1988

[29] Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech

uznávají právo každého na sociální zabezpečení, zahrnujíc v to právo na sociální pojištění.“ [30] Dalšími zástupci jsou zajisté Úmluva Mezinárodní organizace práce o minimálních normách sociálního zabezpečení č. 102 z roku 1952, kde jsou mimo jiné v její části V. upraveny dávky ve stáří a také Úmluva č. 128 o invalidních, starobních a pozůstalostních dávkách z roku 1967.

Velmi důležité pro Českou republiku jsou mezinárodní úmluvy přijaté v rámci Rady Evropy. Ať už se jedná o Evropskou sociální chartu, která je i s jejím Dodatkovým protokolem v České republice platná od roku 1999, kdy byla ratifikována a následně v roce 2000 vyhlášena ve sbírce mezinárodních smluv pod č. 14/2000 Sb.m.s.[31] Kvůli poměrně pozdní ratifikaci byla ČR kritizována.[32] Právě Dodatkový protokol zakotvuje právo všech starých osob na sociální ochranu. Smluvní státy se zavázaly umožnit starým osobám, aby zůstaly co možná nejdéle plnoprávnými členy společnosti, umožnit starým osobám, aby si svobodně zvolily způsob života a vedly, jak dlouho chtějí a mohou, nezávislý život v jim známém prostředí a zaručit starým lidem žijícím v ústavech vhodnou podporu, respektujíce přitom jejich soukromí a účast v rozhodování o podmínkách života v ústavu. Vláda ČR pravidelně předkládá zprávu o plnění Evropské sociální charty. Poslední, v pořadí již šestá, přináší zprávy z období do konce roku 2007. Je třeba též zmínit Evropský zákoník sociálního zabezpečení, jenž vstoupil v platnost roku 2001.

Od 1. května 2004 je Česká republika také členem Evropských společenství. Oblast sociálního zabezpečení není oblastí, která by byla harmonizována, ale oblastí, kde se uplatňuje konvergence a koordinace právní úpravy jednotlivých zemí. Naplno se zde uplatňuje princip subsidiarity. Je ponecháno na jednotlivých členských zemích, jak své občany zabezpečí. Koordinace je založena na 4 principech: rovnosti zacházení, uplatňování právního řádu jediného státu, sčítání dob pojištění a zachování získaných nároků. Jednou z hlavních svobod, na kterých stojí celý systém Evropských společenství, je svoboda pohybu pracovníků. K tomu, aby byla tato svoboda naplněna

[30] Koldinská, K. Sociální právo. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. str. 31.

[31] Sdělení č. 14/2000 Sb. m. s., o Evropské sociální chartě

[32] Koldinská, K. Sociální právo. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. str. 33

má sloužit nařízení Rady EHS č 1408/71[33], o aplikaci systémů sociálního zabezpečení na zaměstnance, osoby samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství a dále nařízení Rady EHS č. 574/72[34], kterým se stanoví postup při realizaci nařízení č. 1408/71, obě přijatá na základě článku 42 SES. Díky tomu se mohou důchodci volně pohybovat v rámci ES, aniž by se museli bát, že jim důchod, na který získali nárok v jedné zemi, nebude vyplácen do země jejich nového pobytu. Každá osoba má právo požádat o přiznání důchodu. Poté, co tak učiní, je každá země, kde byla osoba pojištěna alespoň po dobu jednoho roku, povinna vyplácet starobní důchod. Podle rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 17. září 2008 „*..v principu platí, že pro splnění podmínek nároku na dávku každý nositel pojištění přihlédne v případě potřeby i k dobám pojištění u ostatních nositelů zúčastněných států, při výpočtu výše dávky však přihlédne jen k dobám pojištění získaným podle vnitrostátních předpisů a výši důchodů upraví podle poměrů těchto dob k celkové době pojištění.*“[35] V konkrétním případě citovaného rozhodnutí vznikl žalobkyni nárok na starobní důchod pouze díky přihlédnutí k dobám pojištění nabytých v Polsku. Pozdějším nařízením Rady č. 859/2003/EC[36] se působnost nařízení rozšířila i na státní příslušníky třetích zemí. Všechna nařízení jsou nadřazena vnitrostátní právní úpravě. Mezi předpisy sekundárního práva dále patří směrnice, které jsou závazné co do cíle, přičemž si státy mohou zvolit, jakým způsobem daného cíle dosáhnou. Jako zástupce bych uvedla směrnici č. 86/378 EEC[37], o naplňování zásady rovného zacházení

[33] Nařízení Rady (ES) č. 1408/71, o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby a jejich rodiny pohybující se v rámci Společenství

[34] Nařízení Rady (EHS) č. 574/72, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení (EHS) č. 1408/71 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby a jejich rodiny pohybující se v rámci Společenství

[35] Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17.09.2008, sp.zn. 4 Ads 14/2008-95

[36] Nařízení Rady (ES) č. 859/2003, kterým se rozšiřuje používání ustanovení Nařízení (EHS) č. 1408/71 a Nařízení (EHS) č. 574/72 na občany třetích zemí, kterých se tato ustanovení dosud netýkala výhradně z důvodu jejich občanství

[37] Směrnice Rady č. 86/378/EHS, o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v systémech sociálního zabezpečení pracovníků

s muži a ženami v systémech sociálního zabezpečení pro jednotlivé kategorie zaměstnanců.[38]

V rámci tzv. Lisabonské strategie a Strategie udržitelného rozvoje je Evropskou komisí EU podporována sociální soudržnost. V rámci těchto strategií byla ve vztahu k seniorům připravena nová sociální agenda upravující program činnosti až do konce roku 2010. Dalším důležitým dokumentem je Zelená kniha o nové mezigenerační solidaritě. Evropská komise pobízí členské státy EU k vytváření lepších sociálních i pracovních podmínek pro seniory.[39]

3.2 Vnitrostátní prameny práva

Nyní bych obrátila svou pozornost na vnitrostátní právní úpravu. Již jsem představila ústavní rámec a nyní bych přešla ke konkrétním zákonům.

3.2.1 Zákon o důchodovém pojištění

V současné době je stále základní důchodové pojištění upraveno ZoDP. Přijetím tohoto zákona se Česká republika stala jednou z prvních zemí střední a východní Evropy, která zavedla v právní úpravě taková zásadní opatření, jako je postupné zvyšování zákonné věkové hranice pro nárok na starobní důchod, a to rozdílně pro muže a ženy, sjednocení systému a změnu konstrukce výpočtu důchodů.[40] V této části diplomové práce bude popsán stav důchodového systému podle novel zákona o důchodovém pojištění, které nabyly účinnosti do 1. července 2009. Pozdější novely a změny zákona budou představeny v dalších kapitolách práce.

ZoDP je ovládán několika důležitými principy. Za základní bych označila princip mezigenerační solidarity, tedy solidarity mladých lidí se starými. Dále pak

---

[38] Tröster, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. str. 65-75.

[39] *Právo pro podnikání a zaměstnání: Právní úprava pracovních podmínek seniorů*. Praha: LexisNexis CZ. 1-2/2009.

[40] Král, Jiří. Důchodová reforma v České republice, ve Švýcarsku a ve Francii. In *Český důchodový systém v kontextu evropského práva, Sborník č. 35*. Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2007. str. 49.

princip vzájemnosti, který lze chápat jako pomoc, kterou poskytují ti, kdož pracují, těm, kteří tuto pomoc potřebují. Výše dávky, kterou osoba obdrží, se váže k dalšímu principu, a sice principu zásluhovosti. Každý nedostane ze systému stejně. Záleží na tom, kolik let do systému sám přispíval a kolika penězi. Brzdícím mechanismem této zásady je opět zásada solidarity, tentokrát bohatých s chudými. Protože výše vypláceného důchodu není v přímé úměře k výši odvodů do systému. Důležitým principem je také princip rovnosti v tom smyslu, že pro všechny platí stejná pravidla stanovená v jednotné úpravě zákona o důchodovém pojištění. Systém se vyznačuje, co se týče výpočtu důchodů, i jistou dynamičností. Konečně je třeba dodat, že po splnění určitých podmínek je systém povinný pro všechny ekonomicky aktivní osoby. Navíc je umožněno, že se osoby mohou účastnit důchodového pojištění dobrovolně.[41] Obvykle k tomu dochází tehdy, pokud osoba není schopna naplnit podmínku zákona o dobách pojištění. Dále je také nutné objasnit skutečnost, že ačkoli ZoDP pojednává o pěti druzích důchodů, a sice: starobním, plném invalidním, částečném invalidním, vdovském/vdoveckém a sirotčím, tato práce bude zaměřena pouze na prvně zmíněný.

V rámci důchodového pojištění je starým lidem poskytována dávka starobního důchodu. Počet starých lidí neustále stoupá a výdaje na tuto dávku se úměrně tomu zvyšují. Více bude pojednáno o stárnutí populace v následující kapitole. Starobní důchod je z hlediska objemu vyplácených prostředků nejdůležitější dávkou. Úpravu starobního důchodu nalezneme v § 28 – 37 zákona. Starobní důchody jsou důchody přímé. Zákon upravuje podmínky, za kterých má pojištěnec nárok na starobní důchod. Jsou jimi jednak získání potřebné doby pojištění, dosažení stanoveného věku a případné další v zákoně stanovené.

Potřebná doba pojištění záleží na tom, kdy pojištěnec dosáhl důchodového věku. Základní je stanovena tak, že pojištěnci, kteří dosáhli důchodového věku, museli získat dobu pojištění nejméně v délce 25 let, popřípadě stačí pouze doba pojištění v délce 15 let pro osoby, které dosáhly alespoň 65 let věku. Pojištěnec má možnost odejít do důchodu předčasného. Do 31. prosince 2006 existovaly dokonce dva druhy odchodu do předčasného starobního důchodu. Důležitý rozdíl spočíval v tom, že tehdy nešlo o trvale

[41] Černá, J., Trinnerová, D., Vacík, A. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. str. 71 – 72.

krácené důchody. Dnes je naopak předčasný starobní důchod trvale krácený, což znamená, že poté, co osoba dosáhne řádného důchodového věku, nedojde k úpravě výše důchodu. Pokud se tak kdokoli rozhodne, musí splnit podmínky §30 či §31. Pokud si pojištěnec tento tzv. předčasný důchod zvolí, vylučuje tím nárok na získání „plného" starobního důchodu. Osoby by si tedy měly vážně rozmyslet, zda chtějí starobní důchod opravdu pobírat dříve za cenu jeho nižší výše. Vždy musí získat dobu pojištění alespoň v délce 25 let. Zákon o důchodovém pojištění hovoří jednak o dobách pojištění a jednak o náhradních dobách pojištění. Přitom ještě rozlišuje mezi dobami po 31. prosinci 1995 a dobami před 1. lednem 1996.[42] Náhradní dobou pojištění jsou doby, které se započítávají pro účely stanovení nároku a/nebo výše důchodu, přestože v tomto čase nebylo odváděno pojistné. Pro účely nároku se náhradní doby započítávají v plném rozsahu, zatímco pro účely stanovení výše důchodu ne.

Stárnutí je sice individuální proces, ale je potřeba, aby byl naplněn princip rovnosti ve vztahu ke všem pojištěncům, proto je stanoven důchodový věk. Předpokládá se, že po dosažení určitého věku si již osoba zaslouží získat prostředky na zajištění životních potřeb ze systému, do něhož přispívala formou pojistného ze svého předchozího výdělku. Jedná se však o její právo, a ne povinnost. Není podmínkou, že po dosažení důchodového věku, musí osoba ukončit své zaměstnání. Závisí vždy na individuální situaci. V žádném případě nemůže být dosažení důchodového věku pro zaměstnavatele důvodem k ukončení pracovního poměru. Důchodový věk je v současné době upraven tak, že je závislý na tom, do kdy pojištěnec věku dosáhne. Nejnižší věk odchodu do důchodu pro osoby, které dosáhly tohoto věku do 31. prosince 1995, byl stanoven pro muže na 60 let a pro ženy v závislosti na počtu vychovaných dětí v rozmezí od 53 do 57 let. Dalším hraničním rokem je rok 2013, do konce roku 2012 se u pojištěnců důchodový věk stanovuje tak, že ke kalendářnímu měsíci, ve kterém pojištěnec dosáhl této hranice, se přičítají u mužů dva kalendářní měsíce a u žen čtyři kalendářní měsíce za každý i započatý kalendářní rok. Poslední hranice platí pro osoby, které dosáhnou věku 63 let pro muže a 59 až 63 let pro ženy po 31. prosinci 2012. Žena musí o dítě pečovat alespoň po dobu 10 let do dosažení zletilosti. Nicméně v důsledku

[42] Přib, Jan. Důchodové pojištění. In *Průvodce sociálními dávkami 2009, Průvodce extra 2/2009.* Praha: Ermat Praha, s.r.o. str. 17.

legislativních změn spojených s důchodovou reformou bude již brzy situace jiná. Dost kriticky je pohlíženo na dělení důchodového věku podle pohlaví a výchovy dítěte i v odborné literatuře: „*Pokud se prosazuje uplatnění zásady rovného postavení mužů a žen, je z tohoto hlediska nepřípustné, aby se výchova dětí zohledňovala pouze u žen a nikoli u mužů, kteří mnohdy v současné době o děti pečují se stejnou intenzitou jako ženy, ne-li více.(...) Lze tedy předpokládat, že nový systém důchodového pojištění toto dělení zruší, a to především vzhledem k rostoucímu počtu mužů, kteří čerpají rodičovskou dovolenou a pečují doma o dítě, zatímco žena dále pokračuje ve své pracovní kariéře, a v neposlední řadě vzhledem k požadavkům práva ES v této oblasti.*“[43] Podle studie Světové banky by ženy neměly odcházet do důchodu dříve než muži. Vyšší věková hranice pro muže není opodstatněná. V mnoha zemích západní Evropy je již hranice odchodu do důchodu pro muže a ženy srovnána, ale v Evropě střední a východní rozdíly stále přetrvávají.[44] Také ústavní soud České republiky řešil rovnost pohlaví ve vztahu k právu na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří. Svým nálezem sp. zn. Pl. ÚS 53/04, který je součástí sbírky zákonů pod č. 341/2007 Sb.[45], však zamítl návrh na zrušení ustanovení § 32 ZoDP. Ústavní soud zde došel k závěru, že: „*...určitá zákonná úprava, jež zvýhodňuje jednu skupinu či kategorii osob oproti jiným, nemůže být sama o sobě označena za porušení principu rovnosti. Zákonodárce má určitý prostor k úvaze, zda takové preferenční zacházení zakotví. Musí přitom dbát o to, aby zvýhodňující přístup byl založen na objektivních a rozumných důvodech a aby mezi tímto cílem a prostředky k jeho dosažení existoval vztah přiměřenosti.*“[46]

Výše starobního důchodu se skládá ze dvou částí, základní a procentní výměry. Základní výměra činí 2.170 Kč měsíčně[47]. Neustále se zvyšuje, je odrazem solidarity,

---

[43] Koldinská, K. *Sociální právo: Zabezpečení příjmů seniorům.* 1. vydání, Praha: C.H. Beck, 2007, 191 s. ISBN 978-80-7179-620-6.

[44] Černá, J., Trinnerová, D., Vacík, A. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. str. 37.

[45] Nález Ústavního soudu ze dne 16.10.2007, sp.zn. Pl.ÚS 53/04, vedený ve Sbírce zákonů pod č.341/2007 Sb., ve věci návrhu na zrušení §32 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

[46] Ad. bod 45

[47] Údaj platný ke dni 5. srpna 2009

protože každý pojištěnec na ni má nárok, bez ohledu na to, jak dlouho a jak vysokou částkou do systému přispíval. Jak je již uvedeno výše, princip zásluhovosti ovládá druhou část důchodu. Dnes činí nejméně 770 Kč měsíčně. Kolik konkrétní pojištěnec ve finále obdrží, je vypočítáno pomocí matematických vzorců. Starobní důchod je vyplácen až do smrti poživatele. Dávky jsou vždy peněžité.

Aby bylo možné zhodnotit skutečnou výši důchodu, je nutné sledovat jejich vývoj v porovnání s vývojem průměrné mzdy. Zjistíme tak, že důchod vyplacený v roce 2000 dosáhnul na 44,2% hrubé mzdy a 57,1% čisté mzdy. V roce 2007 je zaznamenán pokles na 40,6 % hrubé mzdy a 53 % čisté mzdy. Z tabulky, která tvoří Přílohu č. 1, vyplývá, že růst starobních důchodů je pomalejší než růst mezd. Od roku 2000 sledujeme navýšení počtu starobních důchodů o 1,1 %. Částka, která se vyplácela, rostla rychleji než počet starobních důchodů, a to z důvodu zvyšování průměrného starobního důchodu v roce 2003 a v roce 2004.[48] V roce 2007 činila průměrná výše důchodu 8 736 Kč. V roce 2008 došlo k mírnému zvýšení, když důchodci v průměru pobírali 9 347 Kč.[49]

Zákon konečně také upravuje souběh starobního důchodu s příjmem z výdělečné činnosti. Dosud stále platí, že důchodci mohou uzavřít pracovněprávní vztah pouze na dobu určitou a to navíc nejdéle na dobu jednoho roku, pokud to povaha práce nevylučuje.

3.2.2 Zákon o důchodovém připojištění se státním příspěvkem

Současnou právní úpravou, která se vztahuje k doplňkovému důchodovému systému, je již výše zmíněný ZoPPSP. Ustanovení zákona konkretizují penzijní plány a statut penzijního fondu. Stanovují například konkrétní podmínky nároků na dávky. Dávky jsou příspěvkově definované. Na základě ZoPPSP, je možné připojištění provádět penzijními fondy, které shromažďují prostředky, zhodnocují je a vyplácí dávky. Penzijní připojištění je považováno za bezpečné, i když zvláště v začátcích docházelo ke krachům některých penzijních fondů. Penzijní fond musí splňovat podle

[48] Některé dopady stárnutí obyvatelstva na veřejné finance, dostupné na: http://www.mature-project.eu/materials/webcsu1101-08-Int.-3.3.pdf

[49] http://www.finance.cz/duchody-a-penze/vyvoj/starobni-duchod/, podle stavu ke dni: 20.08.2009

zákona mnohé podmínky, vždy se například jedná o akciovou společnost. Zákonem je upraveno nejen založení penzijního fondu, ale je zajištěn taky stálý dozor nad hospodařením s prostředky. Výkon kontroly nad penzijními fondy si mezi sebe rozdělili Ministerstvo financí, které například dozoruje poskytování státního příspěvku, a Česká národní banka, jež rozhoduje o udělení povolení zakladatelům fondů, schvaluje změny statutu fondu, vykonává dohled nad hospodařením penzijního fondu či dohled nad činností depozitáře penzijního fondu, kterého musí každý fond mít. Osoba starší 18 let může dobrovolně uzavřít smlouvu s penzijním fondem podle svého výběru. Tento výběr není trvalý, může ho kdykoli změnit. Součástí smlouvy je penzijní plán. V něm je stanoveno jako podmínka nároku na starobní penzi dosažení věku. Poté, co osoba splní podmínky pro nárok na penzi, může získat namísto penze jednorázové vyrovnání. Spoření se vyznačuje dlouhodobostí. Navíc stát také podporuje připojištění prostřednictvím příspěvků placených ze státního rozpočtu a prostřednictvím daňových úlev. Výše příspěvku účastníka připojištění je minimálně 100Kč měsíčně, čemuž odpovídá státní příspěvek ve výši 50Kč. Maximálně stát účastníkovi přispěje částkou 150Kč, a to jen, pokud osoba zaplatí příspěvek ve výši alespoň 500Kč. Určitým způsobem se tady proplétá také prvek typický pro druhý pilíř, a sice účast zaměstnavatelů, kteří pokud chtějí, mohou od roku 2000 platit za svého zaměstnance příspěvky, což je i pro ně daňově zajímavé.[50] Avšak na příspěvek, který za své zaměstnance zaplatil zcela nebo zčásti zaměstnavatel, se neposkytuje státní příspěvek.[51]

Pro zabezpečení osob ve stáří je samozřejmě nejdůležitější úprava podmínek nároků na starobní penzi. Podmínkou nároku na starobní penzi je podle § 21 zákona, aby pojištěná doba činila nejméně 60 měsíců, přičemž tuto dobu není možné v penzijním plánu snížit. Současně nesmí být pojištěná doba delší než 120 měsíců. Nárok na dávku je podmíněn věkem, stejným pro muže i ženy, který nesmí být nižší než 60 let.

Čas nám ukazuje, jak je penzijní připojištění oblíbené u veřejnosti. Je zřejmé, že jej využívají zvláště střední generace. Mladí lidé mají většinou pocit, že stáří se jich

[50] Tröster, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. str. 311 – 316.

[51] Veselý, Jiří. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Vysoká škola aplikovaného práva. 2009. str. 117.

příliš netýká. Dalším jevem je, že lidé si obvykle spoří nejnižší možnou částku, za kterou dostanou příspěvek, což je však s výhledem do budoucna nedostatečné. V neposlední řadě je pak důchodové připojištění většinou využíváno spíše jako forma spoření, nikoli jako systém skutečného penzijního připojištění.[52] V současnosti na trhu působí 10 penzijních fondů (viz. Příloha č. 2).

3.2.3 Další důležité právní předpisy ČR

Stáří s sebou nese i další jevy než jen zhoršení možnosti zajistit si finanční prostředky prací. Se stářím je spojeno samozřejmě také zhoršení zdraví, s čímž jde ruku v ruce odkázání starších lidí na pomoc druhých. A čím více seniorů bude ve společnosti, tím větší význam budou sociální služby mít. Péče o zdraví seniorů je řešena v rámci systému zdravotního pojištění Zákonem o pojistném na veřejné zdravotní pojištění[53]. Právní rámec pro poskytování služeb je dán zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Na základě tohoto zákona došlo ke zvýšení poskytovaných služeb a k jejich individualizaci. Dostupnější jsou také informace o jednotlivých službách. Veškeré sociální služby jsou poskytovány na základě smlouvy. Sociální služby dělíme na sociální poradenství, služby sociální péče a služby sociální prevence. V souladu se zákonem dochází ke vzniku mnohých poskytovatelů sociálních služeb jako například denních center, domovů důchodců nebo domů s pečovatelskou službou. Některé služby, jako třeba krizová pomoc, jsou poskytovány bezplatně. Jiné, jako jsou například domovy pro seniory, které poskytují dlouhodobé pobytové služby těm seniorům, kteří potřebují pomoc jiné osoby, jsou poskytovány za úplatu. Poskytovatelé podléhají registraci u krajských úřadů.[54]

Organizační záležitosti jsou řešeny zákonem č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Zákon stanoví, že žádosti o důchod jsou podávány okresní správě sociálního zabezpečení příslušné podle místa trvalého pobytu občana

[52] Koldinská, K.. *Sociální právo*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2007. str. 114.

[53] Zákon č. 592/1992 Sb., o pojistném na všeobecné zdravotní pojištění

[54] Tröster, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*, 4. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. str. 296 – 297.

nebo místem hlášeného pobytu v ČR u cizince. Žádost lze podat nejdříve tři měsíce přede dnem, od kterého je dávka žádána.

Je jistě třeba také zmínit prováděcí právní předpisy, ať už se jedná o nařízení nebo o vyhlášky. Důležité je například nařízení vlády č. 557/1990 Sb., o mimořádném poskytování starobního důchodu některým horníkům. Nárok na mimořádné poskytování starobního důchodu mají pouze občané, kteří pracovali v hornictví, pracovali minimálně po dobu 25 let a dosáhli věku 50 let do 31. prosince 2000 za splnění dalších podmínek. Prostřednictvím nařízení vlády dochází také k pravidelnému zvyšování důchodů či ke stanovení výše všeobecného vyměřovacího základu a výše přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu. V roce 2009 došlo ke zvýšení důchodů na základě nařízení č. 363/2008 Sb. Starobní důchody přiznané před 1. lednem 2009 se zvyšují tak, že procentní výměra se zvyšuje o 4,4% procentní výměry důchodu, která náleží ke dni, od něhož se procentní výměra zvyšuje.[55]

3.2.4 Programy na podporu starých osob

Celou kapitolu bych uzavřela poukázáním na to, že také existují nejrůznější programy na podporu starých osob. Usnesením vlády České republiky ze dne 9. ledna 2008 č. 8 byl schválen Národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012 jako strategický dokument stanovující priority a opatření v oblastech významných z hlediska stárnutí populace a kvality života seniorů. „*Cílem Programu je zvýšení zapojení starších osob do ekonomického a sociálního života, ochrana lidských práv, zabránění věkové diskriminaci a zneužívání. Program usiluje o změnu politiky a přístupů ke stárnutí a starším osobám.*“[56] Jednou z priorit Národního programu je veřejná podpora zaměstnávání, které je chápáno jako prostředek aktivizace a plného zapojení starších osob a seniorů do společnosti. V roce 2005 zřídila vláda usnesením č. 288[57] Radu vlády pro záležitosti seniorů, která se zabývá vytvářením podmínek pro

[55] Přib, Jan. Důchodové pojištění. In *Průvodce sociálními dávkami 2009, Průvodce extra 2/2009*. Praha: Ermat Praha, s.r.o. str. 24.

[56] Zdroj: http://www.mpsv.cz/files/clanky/6218/plneni_esch_6.pdf, Šestá zpráva o plnění Evropské sociální charty, str. 151

[57] Usnesení vlády České republiky ze dne 22. března 2006 č. 288, o zřízení Rady vlády pro seniory a stárnutí populace

další pracovní zapojení seniorů. Senioři mají dále své zástupce v poradním orgánu ministra práce a sociálních věcí pro otázky seniorů, který byl zřízen na počátku roku 2006. Všechny tyto aktivity jsou velice vhodné, protože podle průzkumu Výzkumného ústavu práce si například 15% respondentů myslí, že nemá cenu zvyšovat kvalifikaci lidí po padesátce a až 35% dotázaných vyčítá starším spoluobčanům, že nechtějí uvolnit místa mladším.[58] Je jasné, že z pohledu zaměstnavatele se může zdát zaměstnání starší osoby nevýhodné. U starší osoby je pravděpodobnější, že svou práci nebude moct vykonávat ze zdravotních důvodů a zaměstnavatel bude nucen ho převést na jinou práci. Existují však i jiné možnosti, jak práci seniorům ulehčit. Patři mezi ně umožnění práce na dálku, vhodné přizpůsobení pracovní doby, či sjednání kratší než stanovené týdenní pracovní doby. K nezaplacení jsou dále jejich zkušenosti.

Zabezpečení osob ve stáří nesouvisí pouze s jejich příjmem. Je třeba se také vypořádat s obecným vyloučením těchto osob ze společnosti. Cílem je umožnit seniorům prožít důstojné stáří. Staří lidé se často cítí osamělí, sociálně izolovaní. Přitom mnoho z nich by se rádo občansky angažovalo.

[58] *Právo pro podnikání a zaměstnání: Právní úprava pracovních podmínek seniorů*, 1-2/2009. Praha: LexisNexis CZ. str. 24.

4. Demografický vývoj v České republice

Jedním z podkladů pro provádění projekce systému důchodového pojištění je demografický vývoj populace. Demografie je vědní obor zkoumající reprodukci lidských populací. Hlavním předmětem je demografická reprodukce, neboli obnova populace rozením a vymíráním. Historicky se o tuto vědu zajímali John Graunt, který byl zakladatelem demografie, dále pak je možné uvést Williama Pettyho, Edmunda Halleyho, Adolfa Lamberta Queteleta, Wilhelma Lexika, Herberta Spencera, apod. Na českém území se demografií zabývali Josef Antonín Riegger, Jan Melič, František Palacký, Antonín Boháč a mnoho dalších významných osobností.[59] Při sledování populačního vývoje spolupracuje demografie s geografií obyvatelstva, protože populační vývoj není jen výsledkem přirozené obnovy populace, ale zároveň i prostorové migrace.[60] Mezi hlavní demografické procesy patří porodnost, úmrtnost, potratovost, sňatečnost, rozvodovost a migrace.

4.1 Porodnost

Důležitým mezníkem se dá určit období 90. let 20. století, kdy došlo k výraznému poklesu porodnosti. V tomto období počet úmrtí (117 913) překročil počet živě narozených (106 579).[61] V roce 1995 pak klesl počet narozených dětí pod hranici 100 tis. a v roce 1999 dokonce nedosáhnul ani na hranici 90 tisíc. K určitému vzestupu dochází od roku 2001 a po roce 2005 počet narozených překračuje hranici 100 tis. živě narozených dětí. V roce 2007 se pak s počtem 114,6 tis. narozených dětí dostává graf na nejvyšší bod od roku 1993.[62] Posouvá se rovněž termín rození dětí, a sice do pozdějšího věku matky. Odkládání mateřství do vyššího věku dokládá údaj, že téměř třicet procent žen přivádí svého potomka až po svých třicátých narozeninách. Jak se vyvíjel počet narozených dětí ve 20. století na území ČR, je uvedeno v Příloze č. 3.

[59] http://www.demografie.info/?cz_historie=, podle stavu ke dni: 20.07.2009

[60] http://www.demografie.info/?cz_odemografii=&PHPSESSID=85778571420855220cb2ac08673db753, podle stavu ke dni: 20.07.2009

[61] Pavlík, Z. a kol. *Populační vývoj České republiky.* 1.vyd. Praha: DemoArt, 1990-2002.

[62] Zdroj: http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/B900435612/$File/400708a4.pdf

4.2 Úmrtnost

Úmrtnost je jedním ze základních demografických ukazatelů vyspělosti země odrážející spektrum sociálních, demografických i kulturních skutečností. Poukazuje na úroveň dostupnosti zdravotní péče a celkový životní styl společnosti. Od druhé světové války do počátku 60. let došlo v ČR ke snížení míry kojenecké úmrtnosti. V období od poloviny 60. let do konce 80. let se náš stát politicky i demograficky zařadil do východoevropského bloku. Úmrtnostní poměry se zhoršily vlivem zvýšené úmrtnosti ve středním a vyšším věku, a to na nemoci oběhové soustavy. Ke zhoršování úmrtnostních poměrů přispíval špatný životní styl (kouření, alkoholismus, nezdravé složení stravy) a stav zdravotnictví, které trpělo nedostatkem investic do nových léků a technologií zaměřených na prevenci a léčbu.[63] Počet zemřelých v roce 2007 dosáhl 104,6 tis., což bylo o necelých 200 osob více než v předchozím roce. Intenzita úmrtnosti podle tabulek však pokračovala v klesajícím trendu (viz. Příloha č.4). Ukazatele jsou očištěny od vlivu změn věkové struktury, které se projevují vstupem silnějších generací do věku nad 65 let, ve kterém vzrůstá riziko úmrtí.

V posledních letech vzrostla naděje dožití při narození, a to u obou pohlaví, u mužů trochu rychleji - v průměru o jednu třetinu roku ročně, u žen to bylo o čtvrtinu roku ročně.[64]

4.3 Potratovost

Celkový počet potratů v roce 2007 dosáhl 40,9 tis., což je v přepočtu třikrát méně než tomu bylo v roce 1991, kdy jich bylo 120,1 tis. Interrupce představovaly 62,1 % ze všech potratů, zatímco v roce 1991 to bylo ještě 86,9%. Značný úbytek umělých přerušení těhotenství je dáván do souvislosti především s rozšířením užívání moderních antikoncepčních prostředků. Do značné míry na vývoj potratovosti také působí posun rození dětí do vyššího věku, neboť tím roste riziko samovolného potratu.[65]

---

[63] Rychtaříková, J. *Trendy přežívání: přetrvávající diferenciace Západ - Východ*. Demografické rozhledy 1/07-08. Praha: Česká geografická společnost v nakladatelství Kartografie Praha a.s., str. 8-9.

[64] Zdroj: http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/B900435618/$File/400708a6.pdf

[65] Zdroj: http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/B900435614/$File/400708a5.pdf

4.4 Sňatečnost

Historické minimum sňatečnosti se zaznamenalo v roce 2003, kdy bylo v České republice uzavřeno méně než 50 tis. svateb. Od dalšího roku začal počet svatebních obřadů opět stoupat, avšak nijak výrazně. Prudší nárůst lze sledovat až v roce 2007, kdy bylo celkem oddáno 57 157 párů, což bylo nejvíc za posledních 10 let. Průměrný věk při vstupu do manželství se rovněž zvyšuje.

4.5 Rozvodovost

Do 70.let minulého století bylo v Evropě prioritou manželství, proto se rozvádělo málo párů. Avšak brzy i v ČR intenzita rozvodovosti rostla. K důvodům časté rozvodovosti patřila hlavně vysoká sňatečnost párů v nízkém věku spojená s častou plodností mladých žen při nízké úrovni antikoncepce a absence sexuální výchovy. Od roku 2002 sledujeme téměř stejnou hladinu rozvodovosti, počet rozvodů se udržuje na úrovni 31 tis. za rok.[66]

4.6 Migrace

V současnosti většinu všech stěhujících se osob tvoří cizinci, převažují mladší osoby a to hlavně muži. Většina imigrantů pochází z východoevropských zemí, zejména ze Slovenska, Ukrajiny, Ruska či Vietnamu. Jedná se o migraci spojenou s uplatněním cizinců na trhu práce. Od roku 1991 migrace rapidně stoupá, nejvíce osob se stěhuje do Prahy a Středočeského kraje.[67]

4.7 Výhled do budoucna

Podle dlouhodobých prognóz se bude struktura obyvatelstva stále měnit, bude narůstat podíl starších osob. O populaci starých lidí se v západních společnostech hovoří jako o sociálním problému, a to v souvislosti s důchodovým systémem, s růstem finančních nákladů na zdravotní péči a sociální zabezpečení.

[66] Zdroj: http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/B90043561A/$File/400708a3.pdf

[67] Zdroj: http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/B900435611/$File/400708a7.pdf

Úmrtnost mužů je vyšší než samotná úmrtnost žen, a proto převažuje počet žen nad muži ve stejné věkové kategorii. V roce 2050 by podíl osob 65letých a starších mohl dosáhnout jedné třetiny, což by znamenalo zdvojnásobení současného podílu. Věková struktura je zachycena grafem a tabulkou v Příloze č. 5.

Předpokládají se výrazné změny v chování českého obyvatelstva, budou se zvyšovat počty narozených dětí, bude stoupat rozvodovost a s tím se sníží i množství uzavřených manželství. Zakládání rodiny se posune do ještě pozdějšího věku, než je tomu dnes. Faktem zůstává, že se tomu stane i v bohatnoucí společnosti. Stát bude zatížen jednotlivými výdaji na sociální politiku, kdy nejvýznamnějším transferem budou výplaty dávek důchodového pojištění, nemocenské dávky nebo státní sociální podpora.

Důchodový systém byl, je a nejspíš z větší části i bude založen na principu průběžného financování. Aktivní osoby odvádí ze svých příjmů pojistné, které pak slouží pro důchody penzistů. Očekává se, že poroste průměrná doba pobírání důchodových dávek, a tedy i růstu nákladu na důchody. Naproti tomu se přidá nižší porodnost a pokles zaměstnaných osob, kvůli čemuž pak budou chybět finance v systému. Pak je nutno provést reformní kroky vedoucí ke stabilizaci.

Nyní je průměrná délka života 71,1 let u mužů a 78,1 u žen.[68] Lze se domnívat, že dalších 50 let bude populace dynamicky stárnout a průměrná délka života se zvýší. Předpoklad je ten, že v roce 2030 bude délka života u mužů 73,2 let a u žen 81,5 roku. V roce 2065 by mohli muži dosáhnout věku 84 let a ženy 88,3 let.[69]

Vzrostou náklady na zdravotní péči, která je ale alespoň kvalitnější, používá se více moderních přístrojů, lékařských metod, je více druhů léků apod.

[68] Černá, J., Trinnerová, D., Vacík, A. *Právo sociálního zabezpečení: Demografický vývoj*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, str. 25.

[69] Zdroj: www.cevro.cz/dwn/198260/201439_D_cs_14denik_2008_08.pdf

5. Proč je důchodová reforma nezbytná?

Na otázku, proč je důchodová reforma nezbytná, není vůbec těžké odpovědět. Jednoduše řečeno je změna sytému nutná proto, že systém zabezpečení osob ve stáří je neudržitelný. V této kapitole budou představeny důvody této nezbytnosti. Hlavním důvodem, jak je již popsáno výše, je ve vztahu k sociálnímu zabezpečení negativní demografický vývoj. Negativní pouze v tom smyslu, že je důchodový systém finančně náročnější. Svou roli však hrají i další neméně důležité důvody.

Metoda PAYG je založena na tom, že do systému odvádí poplatky osoby ekonomicky aktivní a ve stejný okamžik ze systému čerpají dávky starobní důchodci. Kolik finančních prostředků do státního rozpočtu přibude, je odvislé od počtu zaměstnaných osob. Zaměstnanost je tedy jistě jedním z klíčových faktorů. S rostoucí nezaměstnaností jde ruku v ruce snížení množství peněz potřebných pro výplatu důchodů. Zvlášť v situaci, kdy nejsou vytvořeny dostatečně velké rezervy pro vyplácení důchodů, je velmi riskantní pro celý systém ponechat úpravu důchodů beze změny. Nyní se nacházíme v době ekonomické krize, mnozí lidé ji již pocítili v plné síle a ztratili své zaměstnání. Navíc situace nevypadá příliš růžově ani pro nadcházející roky. Za všechno však nemůže jen ekonomická krize. Za nezaměstnaností často stojí nedostatečná motivace lidí pracovat. Vzhledem k poměrně štědrému systému sociálních dávek v České republice a nízkým mzdám se nekvalifikovaným pracovníkům pracovat nevyplatí a zůstávají raději doma a pobírají dávky. Míra nezaměstnanosti se po roce 2004 snižuje a tempo snižování míry nezaměstnanosti se zvyšuje. V roce 2008 dosáhla míra nezaměstnanosti 4,4% (viz. Příloha č. 6). V následujících letech by měl trend poklesu pokračovat.[70] Zatímco míra nezaměstnanosti osob ve věku 15-64 let v roce 2005 byla 4,4 %, v 1. pololetí roku 2009 byla 5,8 %.[71]

Špatná ekonomická situace má dále vliv na celkovou náladu společnosti a její ochotu utrácet peníze. Lidé více spoří, což by na jednu stranu mohlo přihrávat

[70] Odbor sociálního pojištění MPSV. *Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění 2008*. Praha, 2008. s.112.

[71] Zdroj: http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/ainformace/760700321A6F, Změny zaměstnanosti v České republice v porovnání s ostatními zeměmi EU.

doplňkovým penzijním systémům, které umožňují osobám zhodnotit své úspory, avšak na druhou stranu jsou lidé opatrnější a nechtějí na několik let svěřit své úspory penzijnímu fondu bez možnosti je bez sankce kdykoli vybrat a použít.

Bez vlivu nezůstává ani celková změna životního stylu mladých lidí, a to nejen s ohledem na odkládání založení rodiny nebo nižší počet narozených dětí. Trendem je nehrnout se do zaměstnání, ale spíše déle studovat, což je jistě velmi důležité, protože množství vzdělaných osob má jeden z rozhodujících vlivů na životní úroveň celé společnosti. Zároveň však dochází opět ke zvyšování zátěže celého systému důchodového pojištění, protože studium jakožto tzv. náhradní doba pojištění, se z 80% započítává do doby, která je nutná pro získání nároku na důchodové dávky, ale student opět nic neplatí. Na základě stávající právní úpravy však bude této výhody využíváno pouze do roku 2010.

Před žádným z těchto důvodů není možné zavírat oči. Proto došlo k vytvoření nezávislé pracovní skupiny, která analyzuje a porovnává jednotlivé varianty důchodové reformy, které přichází pro Českou republiku v úvahu. Změny je nutné provádět průběžně. Bez důchodové reformy by s největší pravděpodobností došlo ke krachu celého systému, nebyly by dostatečné finanční prostředky k zajištění potřeb občanů ve stáří. Důchodový systém je označován v Závěrečné zprávě za riskantní vzhledem k tomu, že formou nepsané společenské smlouvy je ekonomicky aktivním generacím slibováno, že jim budou vypláceny dávky od „nízkého“ věku, ačkoli se nedostává z dlouhodobého hlediska zdrojů, ze kterých by byly důchody financovány.

6. Co by se mělo změnit

Podle Národní strategické zprávy o přiměřených a udržitelných důchodech z června roku 2005 mezi opatření, která je nutno přijmout, patří tato[72]:

a) postupně prodlužovat věkovou hranici pro nárok na starobní důchod
b) prodloužit období, z něhož se zjišťují příjmy pro výpočet důchodu
c) omezit započet náhradních dob pojištění a možnosti finančního krytí těchto dob
d) změnit způsob indexace skutečně dosažených příjmů pro výpočet důchodu, který by spočíval v zohlednění vývoje příjmů základního důchodového pojištění při vyměřování důchodů
e) přejít k novému způsobu valorizace důchodů
f) zavést postupný odchod do starobního důchodu s možností přepočtu tohoto důchodu vypláceného vedle příjmu z výdělečné činnosti

V případě soukromých důchodových systému je nesmírně důležité, aby byla posílena důvěra občanů v tyto systémy. Tím dojde k většímu zapojení osob, k placení vyšších příspěvků a tím i k vyšším dávkám. Soukromé zdroje budou muset do budoucna tvořit mnohem větší část prostředků, než je tomu v současnosti.

[72]Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Národní strategická zpráva o přiměřených a udržitelných důchodech (National Strategy Report on Adequate and Sustainable Pensions)*. Praha, červen 2005, str. 17.

7. Závěrečná zpráva o důchodové reformě

Nyní bych obrátila svou pozornost na jeden z nejdůležitějších dokumentů, na jehož bázi je dnes reformován systém důchodového pojištění v České republice. Je jím Závěrečná zpráva[73] výkonného týmu. Výkonný tým vznikl na podzim roku 2004 za účelem analýzy situace podle různých návrhů politických stran zastoupených v Parlamentu ČR. Je však nutné upozornit, že Závěrečná zpráva je apolitickým odborným materiálem. Výkonný tým byl složen ze 6 osob, jejichž vedoucím byl Ing. Vladimír Bezděk, M. A., a dostal na práci 9 měsíců. Dále byl sestaven také tzv. Tým expertů, který tvořili delegáti politických stran zastoupených v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Výkonný tým se věnoval pouze povinné části důchodového systému. Nedává si za cíl zachytit vývoj dobrovolného zabezpečení. Nesmíme zapomenout, že důchodový systém je součástí veřejných financí. Reforma by měla být nastavena tak, aby nebylo přesunuto břemeno do ostatních segmentů veřejných financí i vzhledem k tomu, že důchodový systém nebude jedinou složkou, která bude negativně ovlivněna procesem stárnutí populace. Systém by měl také garantovat adekvátní důchod, protože pokud by tomu tak nebylo, došlo by k nadměrnému zatížení jiných sociálních systémů a nešlo by hovořit o úspěších důchodové reformy. V neposlední řadě je třeba upozornit, že reforma musí pamatovat také na nestarobní důchody, tedy důchody invalidní, vdovské, vdovecké a sirotčí, kterým se však Závěrečná zpráva, ani tato diplomová práce nevěnuje. Před tím, než Výkonný tým přistoupil ke konkrétním analýzám, bylo nutné stanovit vstupní předpoklady a jak makroekonomická, tak mikroekonomická kritéria, podle kterých se budou jednotlivé návrhy hodnotit. Byla popsána tzv. základní varianta, což je stávající důchodový systém, pokud by nedošlo ke změně současné legislativy. Poté byla provedena projekce až do roku 2100 a zjišťovalo se, jak se bude situace vyvíjet. Bylo zjištěno, že systém je nutné reformovat, a to výrazně. Pokračováním ve stávajícím systému by se podle Závěrečné zprávy jen prohlubovaly deficity. Každá z pěti politických stran předložila svůj návrh důchodové reformy a ty byly postupně hodnoceny. Všem bylo společné, že dominantní částí důchodového systému zůstane nadále systém PAYG. Nyní budou popsány varianty

[73] Závěrečná zpráva Výkonného týmu, Praha 2005

jednotlivých politických stran tak, jak je v dané době politické strany Výkonnému týmu předložily k posouzení.

ČSSD přišla s nápadem, že k PAYG státnímu systému by mohly být vytvořeny pomyslné individuální účty, na kterých by se každému jednotlivci počítalo odvedené pojistné. Systém by byl tak spravedlivější, protože by se důchod počítal podle toho, kolik osoba do systému opravdu odvedla. Pro sociálně slabé jedince by existoval institut tzv. minimálního garantovaného důchodu. Systém individuálních účtů by začal plně fungovat od roku 2040. Systém jednoznačně podporuje pozdější odchod do důchodu, protože logicky, kdo odejde později, ten zvyšuje objem prostředků na svém účtu. Systém by byl totiž plně ekvivalentní. Vyplatí se hlavně osobám se středním a vyšším příjmem. Podle vyjádření zástupců ČSSD by občané byli každoročně informováni o stavu prostředků vedených na svém individuálním účtu výpisem, na kterém by byla uvedena i aktuální výše důchodu, na kterou by měl v daném roce nárok. Tím by si osoby měly uvědomovat mnohem více souvislost mezi vykonanou prací a nárokem na důchod. Podle mého názoru je tento nápad velice prospěšný nicméně také administrativně nejspíš nákladný. Návrh příliš nepočítá s doplňkovými důchodovými systémy. Na okraj dodám, že ve svém volebním programu pro rok 2009, ČSSD slibuje v 10. kapitole, která se týká důstojného života pro seniory, že důchody budou garantovány státem ve výši 55% čisté mzdy. Nově by důchodci měli také dostávat 13. důchod, který by byl financován z výnosů elektrárenské společnosti ČEZ. Dalším slibem je pak zavedení minimálního důchodu pro samostatně žijící důchodce ve výši 1,2násobku životního minima.[74] Zda k takovým změnám opravdu dojde, nevíme, ale vidíme, jakým směrem se ubírají myšlenky sociální demokracie.

Varianta KDU-ČSL by umožňovala převedení části prostředků, které osoba přispívá do povinného systému na vlastní kapitálový účet. Opět by byla tedy zaručena určitá úměra mezi tím, co jednotlivec zaplatí, a tím, co získá v důchodu. Bylo by placeno pojistné ve výši 28% hrubé mzdy. Dále by došlo ke zvýšení snížené sazby DPH z 5% na 8% a uspořené peníze by sloužily na výdaje důchodového systému. Tento systém by byl specifický tím, že pro osoby mladší 50 let by byla dána možnost se částečně vyvázat ze státního systému a odvádět část prostředků do fondového systému

[74] ČSSD. *Program pro volby do Poslanecké sněmovny ČR 2009*. Praha, 2009

na svůj vlastní účet, individuálně spořit a zhodnocovat tak své finance. V plné míře se zde uplatní zásluhovost. Kdo by se jednou rozhodl, již by nemohl toto své rozhodnutí vzít zpět. Právě toto opatření mi přijde nešťastné. Těžko říci, na kolik jsou osoby schopné posoudit důsledky svého rozhodnutí vyvázat se ze systému. Tento návrh je jinak dostatečně propracován. Počítá jak s povinným tak s dobrovolnými pilíři.

KSČM navrhovala, aby byl současný státní pilíř zachován. Mělo by dojít ke zvýšení důchodového věku na 65 let a dále přesunovat finanční prostředky do důchodového systému. Ty by měly plynout jednak ze zvýšených daní a jednak z přesunu prostředků z jiných částí státního rozpočtu. KSČM například počítala s tím, že již stát nebude platit příspěvky na penzijní připojištění a tyto peníze spolu s penězi z příspěvku na státní politiku zaměstnanosti by byly přesunuty do prvního pilíře. Pojistné sazby, stejně jako věková hranice pro odchod do důchodu, by se měly postupně zvyšovat. S vyšším zatížením by se také počítalo u OSVČ, které by si měli nově platit pojistné ve výši průměrné mzdy. Na úkor zlepšení systému důchodového pojištění by však nejspíš došlo ke zhoršení situace v ostatních částech státního rozpočtu. Nejprve by se sice systém dostal do plusu, ale to by nemělo dlouhého trvání. Ačkoli to tak na prvý pohled nevypadá, podle komentářů KSČM není strana a priori proti doplňkovým formám důchodového připojištění. Za jejich výkonnost musí však nést v plné míře odpovědnost pouze akcionáři, a to včetně garance úpadku.

Zástupcem na pravé straně politického spektra je ODS, která věřila, že nejlepší by bylo zavést rovný důchod ve výši 20% hrubé mzdy, který by fungoval v rámci státního pilíře. Procentuální výše se sice může zdát nízká, ale ODS tvrdí, že i při této úrovni by byl rovný důchod vyšší než dnešní průměrný důchod. Takto nízký důchod by byl zapříčiněn nízkými odvody. Zároveň by lidem zbylo víc peněz v jejich peněženkách, se kterými by mohli hospodařit, kam patří mimo jiné soukromě si spořit na důchod. Lidem je dán větší prostor pro to starat se sami o sebe a nenechat za svůj osud rozhodovat stát. Stát by lidi v žádném případě nenutil, aby všechny ušetřené peníze vkládali do penzijních fondů, ale ponechá jen na lidech, jak se na stáří zabezpečí. Otázkou je, zda jsou lidé dnešní společnosti dostatečně racionálně uvažující a jsou toho schopni. Přechod k rovnému důchodu by byl organizován ve třech etapách podle ročníku narození. Docházelo by ke zvýšení věkové hranice odchodu do důchodu, a to

nejen do 65 let pro obě pohlaví. V systému by neexistoval odchod do předčasného důchodu. Všichni, kdo by dosáhli zákonem předepsaného věku, by měli na důchod automaticky nárok. Pracovat déle se tedy nevyplatí, alespoň co se státního důchodu týče. Úskalím tohoto nízkého důchodu by mohlo být zvýhodnění odchodu do invalidního důchodu. Bylo by tedy třeba nastavit parametry tak, aby k takovému zneužívání invalidních důchodů nedocházelo.

Poslední politickou stranou, tehdy zastoupenou v našem Parlamentu, byla US-DEU. Ta představila svůj návrh kombinovaného systému, ve kterém je osobě dána možnost vyvázat se ze státního pilíře ve výši 3% ve prospěch soukromého pilíře. K těmto 3% musí však přidat ještě dalších 6% z vlastních úspor. Konečná pojistná sazba je tedy vyšší, činí 34% hrubé mzdy. Systém počítá s růstem věkové hranice odchodu do důchodu alespoň na 67 let.

8. Závěry tzv. Bezděkovy komise

Bezděkova komise došla k závěru, že ideální důchodový systém neexistuje. Každý má své klady a zápory. A je mnoho cest, jak lze současný systém vylepšit, což je nejen prospěšné, ale i nutné. Důležité je využít různé formy financování a umět je správně kombinovat. Diverzifikace značně pomáhá eliminovat rizika důchodového systému. Vždy musíme volit něco za něco. Jak je například uvedeno v Závěrečné zprávě: „*DB (dávkově definovaný) systém umožňuje zajistit potřebnou solidaritu, ale pokud je jeho váha v důchodovém systému příliš velká, může mít negativní dopady na motivaci jedinců setrvat na trhu práce. Naopak DC (příspěvkově definovaný) systém neovlivňuje trh práce, ale může vést k chudobě části populace*“.[75] Na další výhody a nevýhody upozorňuje tabulka srovnávající různé varianty důchodových systémů (viz. Příloha č. 7).

Důležité je, aby se na tak velkém kroku, jakým důchodová reforma bezpochyby je, shodly politické strany napříč politickým spektrem. Rozhodnutí, které bude učiněno, by mělo být rozhodnutím dlouhodobým. Nejedná se o konečné řešení, to není žádoucí. Naopak na základě výsledků, ke kterým Výkonný tým došel, mohou jednotlivé politické strany dále rozvíjet své návrhy a ujasnit si jejich smysluplnost. Nutné je také informovat veřejnost. Zvláště pak v situaci, kdy je nutné zvýšit využívání soukromých forem zabezpečení osob. Na netransparentnost již doplatily mnohé země.

[75] Výkonný tým. *Závěrečná zpráva*. Praha, 2005. str. 61, dostupné na: www.duchodovareforma.cz,

9. Další reformní návrhy

Další návrh, který stojí za to uvést, je formulován panem Mgr. Králem. Podle něj by zavedení stropů pojistného byla jedna z dalších variant jak dosáhnout většího přílivu peněz do systému, když poukazuje na to, že je důležité zmenšit úsilí osob s vysokými příjmy vyhnout se placení pojistného. Měly by být citlivě zavedeny stropy pro odvody pojistného tak, aby stropy nebyly příliš vysoko, což vede právě movité občany k obcházení placení pojistného, ale zároveň, aby nebyly moc nízké, což by vedlo k nadměrnému zatížení střední vrstvy obyvatel.[76]

Se svým návrhem penzijní reformy přišla i finanční skupina ING. Ta vychází z předpokladu, že skutečná investice do průběžného systému není množství zaplacených příspěvků, ale počet budoucích přispívatelů, tedy nejvíce do systému přispěje ten, kdo přivede na svět děti. Děti jsou alfou a omegou jejího návrhu reformy. Jednotlivec by si měl uvědomit, že nemůže spoléhat na vyplacení dávky pouze na základě toho, co průběžně platil, protože tyto platby spotřebovaly již jeho rodiče. Osoby s dětmi by měly být jednoznačně zvýhodněny. To by se dělo podle ING tím, že v době, kdy budou osoby vychovávat děti, jim bude poskytnuta sleva na příspěvcích do II. pilíře, kam budou muset přispívat na svůj individuální účet úspor na stáří všechny osoby. Sleva je závislá na počtu dětí a je limitována počtem tří dětí. Její teorie je založená na tom, že obvykle osoby, které nemají žádné děti, mají vyšší příjmy, a naopak osoby s více dětmi nižší. Samozřejmě, že se najdou výjimky, ale jejich počet je minimální, a pro osoby, které by se dostaly na pokraj chudoby, by zde existovaly stále jiné formy pomoci. Podle návrhu by osoby odváděly 24% hrubé mzdy, tato částka by sloužila pouze k financování starobních důchodů. Současná sazba je 28%, ušetřené 4 procentní body by měly podle návrhu sloužit ke sjednání smluvního pojištění invalidity u komerčních pojišťoven. Ti, kteří by spadali do skupiny osob, na které by se reforma vztahovala, by odváděli 12% na financování výdajů průběžného systému a druhá polovina z 24% by byla ukládána na individuální účty u penzijních fondů. Tato druhá sazba by byla snížena o další 3 p.b. za každé vychovávané dítě, a to až do počtu tří dětí, ale jen po dobu jejich

[76] Král, Jiří. Důchodová reforma v České republice, ve Švýcarsku a ve Francii. In *Český důchodový systém v kontextu evropského práva, Sborník č. 35*. Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2007. str.56.

nezaopatřenosti. Zavedením povinného fondového pilíře a snížením váhy průběžného pilíře se reforma podle ING trochu podobá reformě na Slovensku, která bude popsána níže. Reforma ING v sobě však nese pozitivní prvek, a sice finanční motivaci k výchově dětí. I když problematické by mohlo být, kdyby finance byly jedinou motivací. Reforma dále počítá s růstem věkové hranice spojeným s nemožností předčasného důchodu.[77] Na tomto návrhu bych jednoznačně ocenila zvýhodnění osob vychovávajících děti, na druhé straně bych nepodpořila zavedení povinného fondového pilíře, kdy jsou lidé nuceni odvádět příspěvky fondům, přičemž jejich zhodnocení je ovlivňováno situací na trhu. Může tedy dojít i ke ztrátám. O takovýchto investicích by si, podle mého názoru, měli lidé rozhodovat sami.

[77] Penzijní reforma – varianta ING: Rovný důchod podle počtu dětí a povinné penzijní spoření, 5.5.2006

10.Současný stav přípravy důchodové reformy v ČR včetně tří etap

Důchodová reforma byla Ministerstvem práce a sociálních věcí rozložena do tří etap[78]. První etapa se týká změn základního důchodového pojištění. V souvislosti s nimi připravilo MPSV návrh znění novel zákonů. Návrhy zákonů byly předloženy k projednání vládě v roce 2007. V době, kdy byly tyto návrhy vytvářeny, tedy ke konci roku 2006, žilo v České republice přibližně 1,99 mil. starobních důchodců. Základní důchodové pojištění je neudržitelné. Podle prognóz dosáhne dluh do roku 2050 50% HDP a do roku 2100 až 250% HDP. V první etapě byly navrhovány změny, které již byly realizovány. Parlament ČR k tomuto účelu přijal s účinností od 1. ledna 2010 potřebná opatření. Mezi nejdůležitější zavedené změny patří věk odchodu do penze či změna délky potřebné doby pojištění. Od 1. ledna 2010 bude pro stanovení důchodového věku použit nový postup výpočtu u mužů i u žen. Původní věkové hranice, tedy 60 let pro muže a 53 až 57 let pro ženy, budou stále platit pro pojištěnce narozené před rokem 1936. Pro další skupinu pojištěnců v České republice se dá věk odchodu do důchodu jednoduše vyčíst z přehledné tabulky „*Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1968*“, která tvoří přílohu ZoDP. U poslední skupiny, která je tvořena osobami narozenými po roce 1968, je stanoven věk tak, že muži a bezdětné ženy dosáhnou důchodového věku v 65 letech a ženy s dětmi od 62 do 64 let podle počtu vychovaných dětí. Tento krok je uplatňován v mnoha zemích. Již dnes je stanovena věková hranice pro odchod do důchodu 65 let třeba v Belgii, Nizozemí, Španělsku. V Irsku, Norsku nebo na Islandu je to až 67 let. Soubor těchto opatření má vést podle MPSV ke snížení výdajů o 1,2 – 1,3% HDP oproti stavu beze změn.

Druhou změnou je prodloužení doby pojištění. Toto opatření jde ruku v ruce s prvním, logicky se při prodloužení doby ekonomické aktivity občana, prodlužuje také doba, kdy platí pojistné. V roce 2010 bude pojištěnec potřebovat získat dobu pojištění v délce 26 let. Cílového stavu bude dosaženo v roce 2019, kdy bude nutné pracovat či se případně účastnit důchodového pojištění dobrovolně alespoň po dobu 35 let.

Také se nebude započítávat studium po 18. roce věku, kdy doposud se uznávalo z 80% procent. Započítat si dobu studia stihnou už jen ti, kdo dostudují do roku 2010.

[78] Více na: http://www.mpsv.cz/cs/4782, ke stavu ze dne 20.7.2009

V českém důchodovém systému je velký rozsah náhradních dob pojištění, které systém nadměrně zatěžují. Při jejich redukci bylo vybráno nejmenší zlo. Studium jako náhradní doba pojištění se jeví jako nejméně spravedlivá a nejméně odůvodněná. I toto opatření se inspirovalo v mnoha zemích, kde doba studia není vůbec do doby pojištění zahrnuta, například v Dánsku, Francii, Irsku, Slovensku a dalších.

V první etapě důchodové reformy se také zvýhodní další pracovní aktivita po vzniku nároku na důchod. Při pobírání poloviny důchodu je nově za 180 dnů práce po vzniku nároku na důchod procentní část důchodu zvýšena o 1,5% a při pobírání celého důchodu za každých odpracovaných 360 dnů bude důchod vyšší o 0,4%. Zaměstnanec již nemusí uzavírat pracovní poměr na dobu určitou.

Druhá etapa navazuje na první a měla by ji rozvíjet. Soustředí se již nejen na základní důchodové pojištění, ale také na doplňkové systémy, které jsou stále opomíjeny a na zabezpečení osob ve stáří se podílí jen zanedbatelně. Co se týče základního pojištění, spočívá druhá etapa v těchto krocích: za náhradní pojištění má platit stát, mají být vytvořeny rezervy pro důchodovou reformu a vytvořen důchodový fond. Vytvoření rezerv je již řešeno v zákoně o rozpočtových pravidlech s účinností od 1. ledna 2008. Důchodový fond má umožnit vznik spořícího pilíře. Podle MPSV by část státního majetku byla prodána, z další části by do fondu plynuly výnosy z dividend. Cílem je vytvoření transparentního a bezpečného systému tzv. správcovských společností, kde od sebe bude oddělen majetek vkladatelů a majetek akcionářů fondu. V oblasti soukromých systémů je pozornost upřena především na oddělení majetku akcionářů a klientů, zvýšení motivace osob ke spoření, zvýšení participace zaměstnavatelů, podpora čerpání doživotních penzí z penzijního připojištění a zavedení možnosti poskytovat různě zaměřené penzijní plány. Na tuto oblast se zaměřuje především Ministerstvo financí. Je třeba se postarat o to, aby si lidé spořili déle, více a aby si uspořili peníze pro zabezpečení se ve stáří. Většina lidí si totiž dnes po uplynutí doby spoření nechá peníze jednorázově vyplatit. Zvýhodněni by měli být však ti, kdo si nechají z uspořených peněz vyplácet rentu.

V rámci třetí etapy se uvažuje o možnosti pojištěnců vyvázat se ze základního důchodového pojištění do soukromého systému. Mělo by dojít k diverzifikaci zdrojů

pro příjmy ve stáří. Osoby budou dále platit příspěvky na důchodové pojištění, ale zdroje financování jejich budoucích důchodů budou různé.

11.Důchodová reforma na Slovensku

Od 1. ledna 2004 byla na Slovensku spuštěna důchodová reforma. K reformě vedl hlavně nepříznivý demografický stav. V budoucnu by došlo k tomu, že by počet důchodců stoupnul a byl by vyšší než počet těch, kteří platí pojistné, vyplacené důchody by byly tak nízké, že by důchodci nebyli schopni splácet své náklady. Cílem reformy na Slovensku bylo zajistit a spravedlivě zabezpečit pracujícím vyšší důchody a vytvořit tak bezpečný a finančně únosný systém.

Slovensko vytvořilo systém financování, tzv. systém tří pilířů, který nahradil původní systém založený pouze na dvou pilířích. První pilíř je spravován Sociální pojišťovnou, do které je odváděna částka ze mzdy zaměstnanců zaměstnavatelem. V rámci druhého pilíře jsou od roku 2005 finanční prostředky zhodnocovány investičními důchodovými správcovskými společnostmi. Poslední pilíř představují doplňková důchodová schémata. Odvody do tohoto pilíře jsou zcela dobrovolné, avšak státem zvýhodňované.

11.1 První pilíř

Právním předpisem upravujícím první pilíř je zákon č. 461/2003 Z.z.[79], o sociálním pojištění. První povinný pilíř je průběžně financovaný a dávkově definovaný. První pilíř důchodové reformy, tedy zreformovaný průběžný systém, může být popsán v těchto bodech:

- spravedlivější důchody – průměrný důchod by se měl ustálit na výši odpovídající 50% průměrné mzdy,
- možnost flexibilního odchodu do důchodu – důchodový věk se bude prodlužovat na 62 let pro obě pohlaví. Za každých 30 dní před dosažením důchodového věku se důchod sníží o 0,5% a naopak,

[79] Zákon č. 461/2003 Z.z., o sociálnom poisteni

- zvýhodnění rodičů – je možné snížit si odvody za každé nezaopatřené dítě o 0,5%. Stát bude přispívat na odvody na důchody za rodiče na rodičovské dovolené,
- pravidelná a automatická valorizace důchodů – každoročně a automaticky podle růstu mezd a podle míry inflace.[80]

Výška důchodového věku se počítá z odpracovaných roků a z odvedených prostředků. Zásluhovost v prvním pilíři je promítnuta do osobního mzdového bodu, který ukazuje poměr mezi dosáhnutou mzdou a průměrnou mzdou dosahovanou ve slovenském hospodářství. V době odchodu do důchodu Sociální pojišťovna vypočítává průměr všech získaných osobních bodů a z nich pak určí výši důchodu. [81]

Fungování celého systému bylo založeno na věku. Skupina jedinců, kterým 1.ledna 2005 bylo 16 let a méně, museli povinně vstoupit do druhého pilíře v době prvního zaměstnání, pak se stalo, že odvádějí 9% hrubé mzdy Sociální pojišťovně a 9 % pak penzijnímu fondu.

11.2 Druhý pilíř

Druhý pilíř odráží hlavní změnu důchodového systému na Slovensku. Díky této změně je slovenská reforma považována za nejradikálnější v Evropě. Je upraven zákonem č. 43/2004 Z.z.,[82] o starobním důchodovém spoření, který se stal účinným od 1. ledna 2005. Každá osoba, která se rozhodne pro dvoupilířový systém, má vytvořen svůj důchodový účet u investiční důchodové správcovské společnosti, na kterém si spoří finance. Výška důchodu pak závisí na naspořené hodnotě peněz, která bude v momentě odchodu do důchodu na důchodovém účtu. Výška důchodu závisí převážně na úspěšnosti investiční politiky a také vývoji světových finančních trhů. Částka na účtu může růst anebo samozřejmě klesat.[83] Peníze na účtu může důchodová správcovská

[80]http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/casopis-narodni-pojisteni-c-4-2004-clanek-1.htm

[81] http://www.employment.gov.sk/index.php?id=16290

[82] Zákon č. 43/2004 Z.z., o starobnom dochodkovom sporeni a o zmene a doplneni niektorých zákonov

[83] Čo by ste mali vedieť o dôchodkovom systéme, I. a II. pilier vo vašom živote, Informačná brožúra, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2009

společnost investovat až na základě souhlasu klienta zvoleného důchodového fondu. Pokud by došlo ke snížení hodnoty financí v důsledku porušení zákona důchodovou správcovskou společností, garance převezme stát a nahradí sumu na důchodovém účtu v plné výši. Hlavní myšlenkou, na které jsou správcovské společnosti založeny, je vytvoření 3 důchodových fondů, a to růstového, vyváženého a konzervativního. Růstový fond s sebou nese určité riziko, ale může přinést i největší zisk, až do výše 80% naspořené částky může investovat do akcií. Za dobu dvou let existence tohoto fondu nesmí klesnout průměrný výnos pod 50% průměrného výnosu konkurenčních fondů. Zde může investovat pouze občan, kterému chybí do důchodu více než 15 let.

Investice vyváženého fondu mohou tvořit až z 50 % investice do akcií, minimálně 50% investičního portfolia musí tvořit dluhopisy nebo vklady v jednotlivých bankách. Průměrný výnos pak musí vykazovat alespoň 70% průměrného výnosu konkurence. Zde může investovat občan, kterému do důchodu chybí více než 7 let, poté si však musí vybrat fond konzervativní.

Konečně konzervativní fond musí investovat pouze do dluhopisů anebo peníze ukládat, a to do výše 100%. Průměrný výnos pak musí vykazovat 90% průměrného výnosu konkurence.

Funkčnost nového systému garantuje stát. Stát se postará o regulování jednotlivých investic, aby se nestalo, že někdo bude investovat s obrovským rizikem. Systém je pětinásobně kontrolován. Na činnost důchodového systému bude dohlížet, Slovenská národní banka, Úřad pro dohled nad finančním trhem, depozitář, auditor a konečně samotná veřejnost. Nicméně i přesto si musí důchodci uvědomit rizika druhého pilíře. Rizika související s jejich postavením v roli investorů. Každý si musí sám zvážit, zda se mu setrvání ve druhém pilíři vyplatí. Všeobecně platí, že čím déle bude osoba platit přípěvky na svůj osobní důchodový účet, tím bude delší období pro jejich zhodnocení a tím vyšší pravděpodobnost, že příspěvky odolají výkyvům na finančních trzích.[84] Do systému druhého pilíře vstoupilo podle všeho na počátku asi

[84] Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. *Čo by ste mali vedieť o dôchodkovom systéme, I. a II. pilier vo vašom živote*, Informačná brožúra. 2009

25% osob i přesto, že doba jejich spoření před odchodem do důchodu byla příliš krátká na to, aby se jim to finančně vyplatilo.

11.3 Třetí pilíř

Třetí dobrovolný pilíř je upraven zákonem č. 650/2004 Z.z.[85], o doplňkovém důchodovém spoření a o změně a doplnění některých zákonů.

11.4 Ohlasy na reformní kroky na Slovensku

Důchodová reforma na Slovensku nebyla z počátku hodnocena příliš kladně. Lidé si stěžovali na neúplnost konzultací, chyběla transparentnost. Nezajistila se dostatečná informovanost převážně o druhém pilíři. Zdá se, že nebyly přezkoumány jiné reformní scénáře možných změn ve veřejném systému. Postupem doby však důvěra Slováků v důchodový systém roste, což je doloženo převážně vzrůstajícím počtem daňových poplatníků, kteří dobrovolně vstupují do druhého pilíře.

Důležitým cílem procesu reformy bylo snížení stupně netransparentního přerozdělování prostředků v systému, v zásadě se jednalo o zavedení vyšší transparentnosti financování a rozdělení zodpovědnosti za celý důchodový systém mezi jednotlivce a stát. Největším problémem, se kterým se bude muset důchodový systém vyrovnat, je velký rozdíl mezi důchody starých a nových důchodců. K podobné situaci došlo i v Itálii. Dále jsou to vysoké administrativní náklady s provozem individuálních účtů ve druhém pilíři. Tím, že někteří lidé se vyvázali z prvního pilíře, se do státního rozpočtu dostane méně peněz, které budou chybět při výplatě důchodů. Dojde tak k prohloubení deficitu a k výrazným škrtům ve veřejných financích.[86]

V srpnu roku 2007 byla do Bratislavy dokonce vyslána odborná mise Mezinárodní organizace práce jako reakce na žádost slovenské ministryně v souvislosti s obavami o dlouhodobou finanční stabilitu důchodového systému. Mise celou situaci zmonitorovala a shrnula výše uvedené obavy. Pozastavovala se nad tím, že nejspíše

[85] Zákon č. 650/2004 Z.z., o doplnkovom dochodkovom sporeni a o zmene a doplneni niektorých zákonov

[86] Zdroj: http://www.finance.cz/zpravy/finance/62061/, uvedeno ke dni: 10.7.2009.

existoval pouze velmi nízký stupeň povědomí o tom, že tak velkou změnu systému bude muset někdo zaplatit, nejspíše prostřednictvím vyšších daní. Nedoceněná byla dále skutečnost, že deficit v prvním pilíři se projevil dříve, než se předpokládalo. Do budoucna bude muset dojít k pokrytí deficitu všeobecnými příjmy a dalšími přesuny z jiných oblastí sociálního zabezpečení. Podle názoru odborné komise bude potřeba první pilíř důchodového systému znovu reformovat, protože rozsáhlá reforma si nedokázala poradit se silným demografickým tlakem. Nový důchodový systém se jeví jako méně předvídatelný. Co se výše starobní penze týče. Lidé se cítí nejistí, což vede ke konzervativním investičním rozhodnutím a snížení jejich příjmů. Komise přichází se třemi způsoby řešení špatné finanční situace systému, a sice zvýšení příjmů prvního pilíře prostřednictvím vyšších příspěvků nebo daní, snížení objemu výdajů na dávky v prvním pilíři a snížení rozsahu druhého pilíře. K tomu můžou být využity nejrůznější nástroje, od zavedení záruk na minimální úroveň dávek z prvního a druhého pilíře, stanovení určité formy minimální úrovně návratnosti příspěvků do druhého pilíře či mírné, ale stálé zvyšování důchodového věku. Slovenské vládě a sociálním partnerům byla komisí nabídnuta pomoc spočívající v poskytnutí analýzy systémů sociálního zabezpečení s ohledem na důchodové systémy, a to na základě demografických a ekonomických scénářů.[87]

Jak je však patrno, legislativní činnost ve vztahu k důchodové reformě neustrnula. V období od roku 2006 do roku 2007 byla přijata řada novel zákona o sociálním pojištění. Novely se zpočátku soustředily hlavně na vytvoření garancí pro průběžně financovaný systém sociálního pojištění, hlavně pak na finanční stabilitu veřejnoprávní Sociální pojišťovny. Novela zákona o starobním důchodovém spoření a zákona o sociálním pojištění z roku 2006 zabránila neodůvodněným a spekulativním přestupům z jedné důchodové správcovské společnosti do jiné. Sociální situace důchodců na Slovensku byla dále vylepšena Zákonem o poskytování vánočního příspěvku některým příjemcům důchodu. Příspěvky byly poskytovány na základě nařízení vlády Slovenské republiky. V roce 2008 byly příspěvky poskytnuty 1,1 milionu důchodců s celkovým dopadem na státní rozpočet 1,8 mld. Sk. Zákonem č.555/2007

[87] http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&id=12970

Z.z.[88]se prodloužila doba důchodového pojištění z 10 na 15 let a také se zpřísnila úprava nároku na předčasný starobní důchod. Dále pak těm, kdo vstoupil do systému starobního důchodového spoření před 1. lednem 2008, bylo ve lhůtě 6 měsíců umožněno ze systému vystoupit.

V roce 2008 dochází v rámci starobního důchodového spoření k zavedení podmínek pro efektivnější fungování. Například od roku 2009 se již důchodové dávky zvyšují od 1. ledna místo od 1. července daného roku. Ve druhém a třetím pilíři bylo hlavním cílem zajistit lepší informovanost osob, podílejících se na spoření ve druhém pilíři, o výsledcích činnosti a hospodaření v jednotlivých důchodových fondech spravovaných důchodovými správcovskými společnostmi. Došlo také ke zjednodušení pravidel pro vstup do systému starobního důchodového spoření pro nové účastníky a k odstranění doby, kterou osoba dosud potřebovala před tím, než mohla přestoupit k jiné důchodové správcovské společnosti. Konečně bylo také umožněno vystoupení z druhého pilíře osobám, pro které nebyla účast optimálním řešením, a to zvláště ve vztahu k ekonomické krizi, která negativně zapůsobila na jejich investice. K tomuto výstupu, ale i vstupu mohlo dojít v období od 15. listopadu 2008 do 30. června 2009 díky zákonu č. 434/2008 Z.z.[89].[90]

[88] Zákon č. 555/2007 Z.z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 461/2003, o sociálnom poisteni v znení neskorších predpisov a o zmene a doplneni niektorých zákonov

[89] Zákon č. 434/2008 Z.z., ktorým sa doplňa zákon č. 43/2004 Z.z. o starobnom dochodkovom sporeni a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení nehorších predpisov a kterým sa doplňa zákon č. 461/2003 Z.z. o sociálnom počtení v znení nehorších predpisov

[90] Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. *Prehlad najvýznamnejších legislatívnych zmien v sociálnom poistení a dôchodkovom sporení prijatých od júla 2006 do 31. decembra 2008*. 2009.

12.Důchodová reforma v Itálii

Itálii jsem si zvolila jako další zemi, na které budu demonstrovat penzijní reformu z několika důvodů. Jednak je to zástupce jižní Evropy, kam nepatří zrovna země s propracovaným sociálním systémem, jako je tomu v zemích Beneluxu či severských zemích, ale co je důležitější, Itálie je zemí s největším počtem penzistů v Evropě, což ohrožuje jak fiskální, tak ekonomickou stabilitu země. Pro Itálii je také typický rozdíl mezi ekonomicky vyspělejším severem, kde se nezaměstnanost pohybuje kolem 5% a chudším jihem se zhruba 20% lidí bez práce.[91]

Demografická situace není pro Itálii nikterak příznivá. Itálie má jednu z nejnižších porodností. V roce 2007 na jednu ženu připadalo 1,4 dítěte. Na druhé straně je předpokládaná délka dožití jedna z největších. Podle prognóz OSN by se měli muži dožívat kolem roku 2050 82,2 let a ženy až 88,1 let. To jasně dokládá, že italská populace stárne velice rychle. První příčky patří Itálii i co se týče nejstarších obyvatel, kam řadíme osoby starší 80 let. Tyto skutečnosti samozřejmě velice ovlivňují poskytování penzijních dávek. Italský penzijní systém je značně nákladný. Je vyvíjen velký tlak na snížení nákladů z důvodu neudržitelnosti systému. Zároveň se přidává další faktor, a sice že se sníží množství ekonomicky aktivních lidí, kteří by do systému sociálního pojištění odváděli peníze. Italský systém je totiž stejně jako český založen na metodě PAYG. Jediným reálným východiskem z této situace je snížení starobních dávek. Snížením dávek však dojde k tomu, že zabezpečení osob ve stáří nebude dostatečné. Ekonomický vývoj v Itálii stagnuje a v kombinaci s vysokými sociálními dávkami vede k navyšování státního dluhu, který se v roce 2007 pohyboval kolem 105% HDP. To opět jen umocňuje obavy z toho, že stát nebude schopen financovat důchodový systém založený na metodě PAYG.

Italský penzijní systém se skládá ze tří pilířů. Prvním je povinné důchodové pojištění. Druhým jsou doplňkové důchodové systémy, které tvoří jednak uzavřené fondy založené zaměstnavateli nebo zaměstnanci a jednak kolektivní fondy, které jsou dobrovolné a FF. Třetí je pilíř soukromého pojištění. Kromě veřejného penzijního

[91] Sikken, B., J., Davis, N., Hayashi, C., Olkkonen, H. *The future of Pensions and Healthcare in a Rapidly Ageing World, Scenarios to 2030*. World Economic Forum, 2007. str. 24.

programu existuje v Itálii další finanční kompenzace z tzv. Trattmento Fine Rapporto. Kompenzace je spořena v zaměstnavateli ovládaném fondu a je vyplácena jednorázově při odchodu do důchodu zaměstnanci, což osoby motivuje k brzkému odchodu do důchodu. Nakonec pro ty, kdo platí v povinném systému pojištění, je připraven také majetkově testovaný minimální důchod, s příplatkem pro ty, kdo dosáhnou 70 let.

12.1 Reformy důchodového systému v 90. letech 20.století

Reformy, které se podařily v Itálii uskutečnit v 90. letech, znamenaly odraz od minulosti a odvážný pokus o nápravu předchozího režimu, který byl až příliš štědrý. Nejdůležitější jsou dvě reformy, obě známé podle jména premiéra, za jehož vlády byly přijaty. První v roce 1992, tzv. Amato reforma, byla realizována v době, kdy Itálie čelila vážným rozpočtovým problémům v souvislosti se vstupem do Evropské měnové unie. Reforma se nedotkla osob, které ke konci roku 1992 přispívaly do systému důchodového pojištění 15 let. Pro všechny ostatní došlo náhle k velké změně a velkému snížení penzí. Provedená reforma způsobila velké nerovnosti mezi obyvateli. Když si vezmeme osobu, která ke konci roku platila pojistné již po dobu 15 let, a jinou osobu, která platila zatím jen po dobu 14 let, uvidíme, že byť se jedná o jeden jediný rok rozdílu v délce doby, kdy osoba platí pojištění, penze druhé osoby se snížila o 10%. Před rokem 1992 penze odpovídala 80% poslední mzdy osoby. V důsledku jednoho roku pojištění, se osoba rázem propadla na 70% její předchozí mzdy. Došlo ke zvýšení důchodového věku pro pracující v soukromém sektoru u žen z 55 na 60 let a u mužů z 60 na 65 let. Záleželo na tom, kdy splnili kvalifikační předpoklad. Chtěly-li osoby pracující v soukromém sektoru odejít do důchodu dříve, musely do systému přispívat po dobu 35 let a postupně se této době přibližovali také zaměstnanci v sektoru veřejném. Výše důchodu se již nepočítala podle průměrné mzdy z pěti posledních let předcházejících důchodu, ale podle průměrné mzdy získané za celý život, což bylo většinou méně výhodné. Změnil se také způsob indexace důchodů. Nově nebyly penze upravovány podle růstu mezd, ale podle růstu cen. Reforma se dotkla také druhého pilíře italského doplňkového důchodového systému. Před reformou poskytovalo pouze pár společností svým zaměstnancům dávkově definovaná penzijní schémata. Reforma však nepřinesla potřebné úspory.

Druhá reforma proběhla v roce 1995 za vlády premiéra Diniho. Byl vytvořen nový příspěvkově definovaný systém a v něm vytvořeny pomyslné účty. Každé osobě se na účet přičítalo to, co odvedla do systému. Podle návratné formule se pak vypočítalo, na kolik má osoba nárok.[92] Starobní důchody, jejichž podmínky nároku byly založeny pouze na době, kdy osoba přispívá do systému, byly zrušeny. Podle soukromých zaměstnaneckých schémat bylo určeno, že podmínkou nároku bude jen 5 let odvodů příspěvků do systému. Důchodový věk se pohyboval v rozmezí 57 až 65 let. Reforma se nevztahovala na osoby platící po dobu 18 let ke konci roku 1995. Naopak plně se projevila na zaměstnancích a OSVČ, kteří v roce 1996 teprve vstoupili na trh práce.[93] I tato reforma se projevila velkou diskontinuitou se stávajícím systémem. Zatímco osoba podle předchozího příkladu z reformy Amata by obdržela při placení po dobu 18 let ke konci roku 1995 stále svých 80%, osoba přispívající pouze 17 let, by nyní nejenže odešla do důchodu o rok později, ale navíc by její důchod činil jen 65% předešlých příjmů.[94]

12.2 Další vývoj italského penzijního fondu

Další vývoj směřoval ke zvýšení minimálních penzijních dávek v roce 2002 a v roce 2004 pak ke stanovení limitů důchodového věku. Od roku 2008 je důchodový věk stanoven minimálně na 60 let pro zaměstnance ve veřejném a soukromém sektoru, 61 let pro OSVČ, za předpokladu přispívání do systému po dobu alespoň 35 let. V roce 2010 se má věk posunout na 61 či 62 pro OSVČ a v roce 2014 na 62 resp. 63 let. Dále platí, že osoby, které platily pojištění 40 let, mohou odejít do důchodu v kterémkoli věku.[95] Z dalších změn je možné zmínit možnost zaměstnanců svobodně si vybrat ze

[92] Holzmann, R., Palmer, E. *Pension Reform, Issues and Prospects for Non-Financial Defined Contribution (NDC) Schemes*. The World Bank Washington, D.C. 2005, str. 38.

[93] Zdroj: http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2004/09/feature/it0409101f.htm, Parliament approves pension reform law, 2004

[94] Billari, F.C., Galasso, V. W*hat explains fertility? Evidence from Italian pension reforms: Working paper n. 343*. October 2008, str. 2-9.

[95] Ministero dell´Economia e delle Finanze. *Italy´s stability Programme: Update November 2004*. an unofficial English translation. Rome, 2004. str. 36 a násl.

škály dávkově definovaných systémů na trhu a zaměstnavatelů vyvázat se ze státních schémat a založit své vlastní schéma důchodového pojištění.[96]

Charakteristikou italského penzijního systému je, že není, na rozdíl od České republiky, všeobecný. Základní důchodový systém se dělí na tři části. Různá pravidla platí pro zaměstnance ve veřejném sektoru, pro osoby samostatně výdělečně činné a pro obecný důchodový systém zaměstnanců v soukromém sektoru, který je vnitřně nejrozsáhlejší. Tyto tři skupiny mají však ještě navíc vnitřní členění podle různých pracovních kategorií. Důchodové systémy zaměstnanců ve veřejném sektoru a osob samostatně výdělečně činných jsou tvořeny zvláštními důchodovými systémy.[97] Doplňkové důchodové systémy jsou v Itálii dobrovolné a fondově financované z příspěvků zaměstnanců a zaměstnavatelů. Doplňkový systém může být založen různými způsoby, například kolektivní smlouvou na úrovni podniku, na základě dohody organizací sdružující OSVČ nebo z iniciativy samotného zaměstnavatele.[98] Právě tady je stále velký prostor pro nové reformy. Reformních kroků bylo v Itálii učiněno mnoho a jistě jim není konec. Stále není vytvořeno dost záruk, že penzijní systém v Itálii je udržitelný. Lidé nejsou dostatečně motivováni k setrvání na trhu práce. Důležité bude, jak se bude vyvíjet druhý pilíř.

[96] Sikken, B. J., Davis, N., Hayashi, C., Olkkonen, H. *The future of Pensions and Healthcare in a Rapidly Ageing World, Scenarios to 2030*. World Economic Forum. 2007.

[97] Pieters, D. a kol. *Introduction into the Social Security Law of the Members States of the European Community*. MAKLU Uitgevers. Antwerpen. str 169.

[98] Office for Official Publication of the European Communities. *Supplementary Pensions in the European Union*. Social Europe. Luxembourg, 1994. str. 53.

13.Důchodová reforma ve Velké Británii

Penzijní systém ve velké Británii je dosti složitý, ale přehledně zpracovaný na internetových stránkách britských autorit. Britský penzijní systém byl v historii pro mnoho zemí Evropy vzorem. Postupně se však systém dostává do krize. Za krizí stáli zaměstnavatelé a penzijní průmysl. Poté, co Británie zaznamenala populační boom v 90. letech 20. století, zaměstnavatelé se rozhodli, že již nebudou poskytovat tak štědré příspěvky. V některých případech dokonce upadli do hlubokého deficitu a nepřijímali nové členy, popřípadě vyhlásili bankrot, zrušili svá penzijní schémata a lidé přišli o své úspory. Lidé postupně ztráceli v penzijní systém důvěru. Ke krizi navíc přispěly změny, které prosazovaly britské vlády. Patří mezi ně například úsporná opatření britské premiérky Margaret Thatcherové, která v 80. letech 20. století mimo jiné zavedla, že penzijní dávky se budou zvyšovat v závislosti na cenách, a ne v závislosti na výdělcích. Dále byli lidé motivováni k vyvázání se z tzv. druhého státního penzijního schématu a k tomu, aby si sami spořili na stáří. Lidé, kteří přešli do soukromého penzijního systému, si však většinou nevydělali na stáří tolik, kolik by dostali v systému předešlém. Dávky penzijního systému, které byly vždy docela nízké, se staly ještě více nedostatečnými. Důchodci se stali nejchudším článkem společnosti a prognózy poukazovaly na ještě větší zhoršení jejich postavení. Přitom jejich chudoba měla negativní vliv na ostatní složky státního rozpočtu, vzhledem k potřebě zajistit chudé osoby pomocí jiných dávek sociálního systému. Co víc, britský penzijní systém se stal množstvím dávek jedním z nejsložitějších v západním světě. Změny byly nutné i s ohledem na demografický vývoj Velké Británie.[99]

Vláda vydala tzv. Zelenou knihu[100], která předestřela balíček reforem zahrnující zjednodušení daňových pravidel, podporu větší účasti starých osob na trhu práce a zlepšení pozice žen v důchodovém věku. Některé návrhy byly obsaženy v Penzijním zákonu z roku 2004[101]. Zákon upravoval například ochranu dávek členů penzijních

[99] Broadgate, J., Callick, S.A., Thomas, B.W. *UK Pension reform: Attempting to solve the UK pensions conundrum*. 2006.

[100] Green Paper, Simplicity Security and choice: Working and saving for retirement (Cm 5677), prosinec 2002.

[101] Pensions Act 2004, 2004 Chapter 35

fondů prostřednictvím Penzijního ochranného fondu (the Pension Protection Fund[102]) a založil také úřad tzv. Penzijního regulátora (the Pension Regulator[103]). Dále se změnila pravidla pro vyvázání se ze systému a pravidla pro valorizaci důchodů. Lidem bylo konečně umožněno pracovat i poté, co překročili věk odchodu do důchodu.

V souvislosti se Zelenou knihou byla v prosinci roku 2002 ustavena tzv. Turnerova komise, která po třech letech zkoumání penzijního systému Velké Británie sestavila druhou Závěrečnou zprávu[104]. Druhá zpráva byla publikována v listopadu 2005. Svým rozsahem a délkou přípravy předčila Závěrečnou zprávu Bezděkovy komise, ale obě zprávy měly společný cíl, a sice připravit podklady pro budoucí reformní kroky. Druhá zpráva Turnerovy komise nesla název „*Nová úprava penzí pro dvacáté první století*“. Hlavními změnami, se kterými počítala, bylo zvýšení věku odchodu do důchodu, úprava penzijních dávek v závislosti na průměrných příjmech a konečně vytvoření povinného penzijního systému s osobními spořícími účty, do kterých by přispívali jak zaměstnavatelé, tak zaměstnanci. Zajímavým doporučením komise bylo zavedení Národního Penzijního Spořícího Schématu (National Pension Saving Scheme), což mělo být centrálně řízené penzijní schéma poskytované zaměstnancům. Toto schéma by nebylo povinné, ale každý by byl zapojen automaticky s možností se vyvázat. Na základě Závěrečné zprávy vznikla tzv. Bílá kniha[105], která byla publikována v květnu roku 2006 a mnohé návrhy komise reflektovala.

V červenci roku 2007 byl přijat Zákon o penzích[106], který zreformoval britský penzijní systém. Zákon se vztahuje pouze na Velkou Británii, Severní Irsko upravuje oblast penzí samostatně.

---

[102] Více na: http://www.pensionprotectionfund.org.uk/

[103] Více na: http://www.thepensionsregulator.gov.uk/

[104] www.pensionscommission.org.uk, A New Pension Settlement for the Twenty-First Century, The Second Report of the Pensions Commission, listopad 2005

[105] White Paper, Security in retirement: towards a new pensions system, presented to Parliament by the Secretary of State for Work and Pensions by Command of Her Majesty, květen 2006

[106] Pensions Act 2007, 2007 Chapter 22

13.1 Současný penzijní systém

Ve Velké Británii mají lidé bezesporu široké možnosti, jak se zabezpečit pro případ stáří. Existuje zde mnoho druhů dávek rozdělených do třech pilířů. První pilíř je pilířem státním. Státní penze je tvořena dvěma druhy penzí, a sice základní státní penzí (basic state pension) a doplňkovou státní penzí (additional state pension). Různé druhy soukromých penzijních schémat, jako jsou zaměstnanecká (occupational), osobní (personal) či investorská (stakeholder) schémata, slouží k tomu, aby si osoby mohly samostatně zvýšit svůj příjem v důchodu. Ať se lidé rozhodnou pro jakýkoli druh penzijního spoření, jsou státem neustále pobízeni a motivováni. Velká Británie si uvědomuje důležitost a nezastupitelnost doplňkových penzijních systémů. Lidé mají právo být každoročně informováni o tom, na jak vysokou penzi budou mít nárok, až splní všechny zákonem stanovené podmínky. Tím se lidem dostává okamžité zpětné vazby a mohou si lépe uvědomit, jaké má jejich spoření výsledky a zdali by měli učinit ve svých plánech na stáří nějaké změny. Osoby mohou také déle pracovat nebo se mohou vzdát dočasně nároku na penzi a spořit dál.

13.1.1 Penze poskytované státem

Nárok na jeden či oba druhy má ten, kdo dosáhne důchodového věku a platí pojistné po určitou dobu, popř. je na něj pohlíženo, jakoby platil, či dobrovolně platí, za což se mu načítají kredity, které se rovnají pojistnému. Rozlišujeme příspěvky první, druhé a třetí třídy.[107] Věk odchodu do důchodu je dnes 65 let pro muže a 60 let pro ženy.

Většina zaměstnanců odvádí část svého platu ve formě příspěvků národního pojištění. K tomu se přidá i příspěvek zaměstnavatele. OSVČ si musí platit pojištění samy. Mohou nastat situace, kdy osoba sice nepracuje a neplatí příspěvky, ale přesto získá tzv. kredity, které nahrazují placení pojistného. Mezi takové situace patří například dlouhodobá nemoc, situace, kdy osoba hledá zaměstnání a pobírá dávky v nezaměstnanosti nebo situace, kdy se osoba stará o jinou těžce nemocnou osobu. Pro získání nároku na základní státní důchod musí osoba získat dostatečný počet roků,

[107] The Pension Service, Part of the Department for Work and Pensions, Buying voluntary National Insurance contributions for tax years 1996/97 to 2001/02 to improve your State Pension

tzv. kvalifikačních roků, které jí zajistí nárok na penzi. Pro nárok na získání plného základního státního důchodu se u žen jedná o 39 až 44 let a u mužů 44 let. Aby osoba získala alespoň minimální penzi, musí nasbírat obvykle alespoň 10 až 11 kvalifikačních let v závislosti na tom, kdy dosáhne důchodového věku. Pokud nebude toto splněno, nárok na základní státní penzi nevznikne.

Osobám je dána možnost navýšit si množství potřebných let a tím i navýšit si svou penzi. Od 6. dubna 2009 si může osoba díky Penzijnímu zákonu z roku 2008[108] v rámci příspěvků národního pojištění třetí třídy zaplatit až 6 let dobrovolného příspěvku národního pojištění za roky sahající až k roku 1975. Tato možnost je doplňkem již dříve existující možnosti, kdy si osoby mohou zaplatit příspěvky až za období šesti let, ale s tím omezením, že těchto šest muselo bezprostředně předcházet roku, ve kterém osoba platí. Lidé si však musí dobře rozmyslet, zda opravdu roky pojištění dokoupit s ohledem na chystané reformní kroky od dubna 2010.[109] Různé podmínky pak platí pro osoby, které dosáhnou důchodového věku v letech 2008 až 2010 nebo v letech 2010 až 2015. O penzi může osoba žádat nejdříve 4 měsíce před dosažením důchodového věku. Penze není vyplácena automaticky. Minimální základní státní penze činí od dubna roku 2009 23,81 britských liber týdně.

Pro ty, co chtějí mít důchodové dávky vyšší, existuje druhý důchod. Je jím výše zmíněná doplňková státní penze. Jedná se o dávku, která je vyplácena každý týden a která závisí na výdělcích a na příspěvcích, které pojištěnec platil po celý svůj život. Podmínkou získání této dávky není pobírání základní státní penze. Do roku 2002 byla tato penze známa pod názvem State Earnings-Related Pension Scheme (SERPS). Dnes se jí říká State Second Pension (S2P). Nárok na ni nemají OSVČ. Její výše je závislá na výši odvedených příspěvků nad limit, který je potřebný pro splnění podmínek získání nároku na základní státní penzi. Ten, kdo se pro ni kvalifikuje, má dále dvě možnosti. Buď může tuto penzi pobírat, nebo se může z tohoto schématu vyvázat a vybrat si některou z možností soukromých penzijních schémat. Maximální výše doplňkové státní

[108] Pensions Act 2008, 2008 Chapter 30

[109] http://www.thepensionservice.gov.uk, How to increase your State Pension if you reach State Pension age between 6 April 2010 and 5 April 2015

penze byla v posledním zúčtovacím roku, tj. roku 2008/2009, 154,70 britských liber týdně.[110]

Mezi další dávky, které mají ulehčit život seniorům ve Velké Británii patří tzv. Winter Fuel Payment, což je dávka, která má pomoci lidem uhradit náklady na teplo v zimním období. Byla zavedena od zimy roku 1997. Do roku 2009 na ni měly nárok osoby od 60 let. Od roku 2010 do roku 2020 se bude věková hranice postupně zvyšovat až k 65 letům.[111]

Zvláštní důchod je udělován osobám nad 80 let, které pobírají malou nebo žádnou státní penzi.

13.1.2 Soukromá penzijní schémata

Soukromá penzijní schémata je možné rozdělit na dvě kategorie. První je známá jako zaměstnanecké či pracovní penzijní schéma. V jejich rámci ještě rozlišujeme systémy dávkově definované a systémy příspěvkově definované. Důchodce má na konci spoření možnost obdržet 25% naspořené částky v podobě jednorázové dávky a zbytek bude vyplácen jako doplněk důchodu. Do tohoto schématu je možné se zapojit i zpětně za minulá období, kdy byla osoba z účasti v systému vyloučena. Výhodou je snížení příspěvků na pojištění jak zaměstnanci, tak zaměstnavateli, nebo úleva na daních. Jako ostatní produkty finančního trhu jsou i penze vystaveny mnohým rizikům. Může se stát, že zaměstnavatel zkrachuje, nebo že se rozhodne, že zruší svá penzijní schéma. Také konečná výše penze závisí na tom, jak se dařilo investicím s prostředky v systému a jak dlouho osoba do systému přispívá. S nepříznivými situacemi má penzistům pomoci jednak Penzijní ochranný fond a tzv. Úřad penzijního regulátora.

Druhá kategorie je tvořena osobním a investičním schématem. Toho využívají osoby, jejichž zaměstnavatel neposkytuje penzijní schéma, nebo se do něj zaměstnanec nechce jednoduše zapojit, OSVČ a osoby bez práce, které si však mohou dovolit za

[110] http://www.thepensionservice.gov.uk

[111] http://www.thepensionservice.gov.uk/pensions-reform/act.asp

penzi platit. Většina společností, majících alespoň 5 zaměstnanců, jim musí nabídnout investorské penzijní schéma, popřípadě jinou vhodnou alternativu.[112]

13.2 Plánované reformní kroky

Zákonem o penzích z roku 2007 učiněné reformy se budou vztahovat pouze na osoby, které dosáhnou důchodového věku dne 6. dubna 2010 nebo později. Práva a povinnosti ostatních důchodců zůstanou většinou nezměněna.

První změna se bude vztahovat i na osoby dříve narozené, když se změní způsob zvyšování základních státních důchodů. Důchody se budou zvyšovat opět jako před obdobím 80. let 20. století v závislosti na výdělcích, což by mělo zajistit jejich rychlejší růst. K této změně dojde mezi lety 2012 a 2015.

Již od roku 2010, díky Penzijnímu zákonu z roku 1995[113], bude postupně růst věk odchodu do důchodu pro ženy tak, aby do roku 2020 ženy odcházely do důchodu jako muži v 65 letech. Reformní zákon z roku 2007 zajistil další zvýšení věku odchodu do důchodu pro obě pohlaví v letech 2024 až 2046 až na 68 let.

Další změna se týká potřeby získat dostatečný počet kvalifikačních let pro nárok na důchod. Nově bude stačit pro obě pohlaví 30 let k tomu, aby důchodce získal plný základní státní důchod. Každý kvalifikační rok bude navíc nově zohledňován tak, že důchodci vznikne nárok na důchod ve výši jedné třicetiny plného důchodu. Nestane se tedy, že by někdo nedostal důchod žádný.

Osobám, které se po určitý počet let nacházely v systému Home Responsibilities Protection za to, že se starají o děti nebo o vážně postižené osoby, kvůli čemuž nemohli platit pojištění, budou tyto roky převedeny na kredity. S kredity je v souvislosti se základní státní penzí nakládáno stejně jako s placenými příspěvky národního pojištění. V reformovaném systému bude postaveno na stejnou úroveň období, kdy je vykonávána práce, s obdobím, kdy se osoba stará o jiného. Původně péče musela trvat alespoň po dobu 35 hodin týdně, nově bude stačit jen 20 hodin.

[112] The Pension Service, Part of the Department for Work and Pensions, Pensions – the basics, April 2008

[113] Pensions Act 1995, 1995 Chapter 26

S2P se stane jednoduchou dávkou, s jednotnou sazbou přičítanou týdně k základní státní penzi. Výše bude zpočátku odvislá podle zařazení osoby do určité skupiny podle jejího výdělku. Kolem roku 2030 by již měla být tato dávka jednotná pro všechny. Bude jednodušší se pro tuto dávku kvalifikovat, protože bude umožněno kombinovat v jednom roce příspěvky odváděné ze mzdy s obdrženými kredity. Za splnění určitých podmínek bude zpočátku i nadále možné se z S2P vyvázat. Nicméně přibližně od roku 2012 se počítá s tím, že již nebude možné se z S2P vyvázat do příspěvkově definovaného soukromého penzijního schématu. Jedinou možností, kam ze systému S2P odejít, tedy zůstane dávkově definovaný typ zaměstnaneckého penzijního schématu. Dávka by stále neměla být přístupná pro OSVČ.

Důchodci, kteří budou moci pobírat důchod od 6. dubna 2010, již nebudou moci žádat peníze navíc za jejich manžela/manželku nebo jejich partnera/partnerku. Ti, kteří této výhody využívají před tímto datem, budou moci tak činit až do roku 2020.

Penzijní zákon z roku 2008 upravuje návrhy obsažené v Bílé knize týkající se soukromého penzijního systému. Hlavním cílem zákona je motivovat osoby k samostatnému spoření. Je plánováno, že od roku 2012 budou zaměstnanci, kteří nebudou účastníky jiného vhodného, nejčastěji zaměstnaneckého penzijního programu, automaticky zařazeni do nového schématu osobních účtů. Každý bude mít právo následně ze systému vystoupit z jakéhokoli důvodu. Vychází se z předpokladu, že se tak dostane do soukromých schémat mnohem víc osob, protože osoby spíše zůstanou v určitém schématu, když už tam jednou jsou, než kdyby se do něj měly samy přihlásit. Tento krok považuji za velmi chytrý. V těchto penzijních schématech by se mělo přispívat ve výši 7% výdělku. Z toho 3% zaplatí zaměstnavatel, 4% zaměstnanec. Stát přispěje formou daňové úlevy ve výši 1%. Zaměstnavatelům se však mohou zvýšit náklady a pro některé z nich, zvláště ty malé, to může znamenat, že budou nuceni vyhlásit bankrot. Zaměstnavatelé by proto měli využít tříleté přechodné období. Existují také obavy, že zaměstnavatelé budou lidem slibovat bonusy za to, že lidé se z jejich schématu vyvážou. Mohou srazit zvýšené náklady i tím, že nebudou zvyšovat mzdy. Doplatit na takovéto opatření mohou tedy i zaměstnanci.[114]

[114] Lewis, Paul. *Guide to pension reform*. SAGA magazine, srpen 2006

Zákon se dále zaměřuje na zjednodušení celého systému státních i soukromých penzí a na změny ve fungování Penzijního ochranného fondu.

Závěr

V úvodu této diplomové práce bylo vytyčeno několik cílů. Téma zabezpečení osob ve stáří a důchodové reformy nejen v České republice je natolik obšírné, že nebylo možné jej celé detailně zahrnout do této práce. Nebylo to však ani záměrem této práce. Záměrem bylo seznámit každého potencionálního čtenáře, ať už z řad odborné či laické veřejnosti, s úpravou zabezpečení starých osob v České republice, včetně pohledu do historie a s výhledy do budoucna v podobě reforem, ke kterým postupně dochází již nyní. Jistě jsou zde mnohé možnosti, jak práci rozšířit a prohloubit, ale předpokládám, že svým rozsahem a obsahem svůj původní záměr splnila. Dalším účelem této diplomové práce bylo představit na vybraných zemích, jak si jejich zastupitelé poradili s tak složitou otázkou, jakou zabezpečení starých osob bezesporu je. Hlavním cílem pak bylo zanalyzovat tyto provedené reformy a na jednu stranu z nich vybrat to nejlepší a na druhou stranu upozornit na jejich chyby.

Z průzkumu, který jsem provedla, abych nakonec vybrala ony tři evropské země, jejichž penzijní systém a zvláště jeho důležité změny jsem popsala a zhodnotila v předchozích třech kapitolách, jsem si odnesla několik cenných obecných poznatků. Prvním z nich je, že není v Evropě země, kde by reforma proběhla „bezbolestně“. Nejspíš žádné změny nemohou být provedeny, aniž by pro určité subjekty neznamenaly zhoršení jejich, obvykle finanční, situace, což platí ve všech oblastech, oblast penzí samozřejmě nevyjímaje. Záleží však na tom, jak se reprezentantům státu povede reformu provést a obhájit před veřejností. Dalším poznatkem je, že se vždy vyplatí co možná největší informovanost a co nejširší diskuze na různých úrovních. Na její nedostatek již doplatily mnohé země, jejímž příkladem je například Slovensko. Jak bylo již uvedeno Výkonným týmem v Závěrečné zprávě z roku 2005, ideální reforma důchodového systému neexistuje. Vždy bude existovat mnoho rozdílných názorů na to, jak by reforma měla být provedena. Není možné nalézt jednomyslnou shodu. Důležité však je reformu prosadit za podpory co nejširší většiny, aby nedošlo se změnou vlády ke změně řady reformních kroků, které již byly učiněny.

Reforma by měla také dbát o to, aby bylo zajištěno dostatečně dlouhé období pro hladký a plynulý přechod k novému systému. Skoky, ke kterým došlo v Itálii

v souvislosti s reformami v 90. letech 20. století, vyvolaly zbytečné negativní emoce a další vlády měly navíc mnoho práce s dalšími úpravami nového systému. Ve Velké Británii předcházely všem reformám dlouhé diskuse a také je kladen velký důraz na informovanost veřejnosti. Po zavedení reforem jsou stanovena přechodná období, což je jistě ku prospěchu hladkého průběhu reforem.

Mnohé bylo již řečeno o vizích a směrech, kterými by se chtěla ubírat při reformě Česká republika. Já bych k tomu ještě ráda doplnila návrh zabývat se změnou důchodového systému s ohledem na různé profese. Kladu si otázku, je opravdu prodlužování věku odchodu do důchodu tím nejlepším řešením? Nemělo by být bráno v potaz spíše to, čím si osoba v době, kdy je ekonomicky aktivní, vydělává na živobytí? Nebo ještě lépe, nebylo by vhodné tyto dva aspekty skloubit? Dělení založené na pohlaví příjemců důchodových dávek mi přijde méně smysluplné, zvláště pak v době, kdy jsou dány podmínky pro to, aby se o děti starali jak muži, tak ženy, a čím dál častěji tomu tak dnes již je, než dělení založené na vykonávané profesi. Nemám tím samozřejmě na mysli vypracovat podrobný seznam všech povolání a tabulek s věkem odchodu do důchodu. Ale pokud se zamyslíme nad tím, jakým způsobem si vydělává například horník a o kolik fyzicky lehčí práci zastává například právník, přijde mi nespravedlivé, že oba mají nárok na odpočinek ve stejně vysokém věku. Vždyť zatímco horník je již často v padesáti letech na pokraji svých fyzických sil, je právník schopen se dále věnovat beze strachu své profesi. Těžce fyzicky pracujícím by se podle mého názoru věk odchodu do důchodu již zvyšovat neměl, nebo by se měl alespoň zvyšovat pomaleji.

Dále bych navrhovala co nejnižší míru pomoci od státu, kterou bych omezila jen na poskytování rovných minimálních důchodů. Upřednostnila bych návrat k jedné ze základních, i když jistě ne nejdůležitějších, funkcí rodiny, a sice funkci zaopatřovací. Lidé se zdánlivě stávají v dnešní době velmi brzo nezávislými. Mnozí mladí lidé se chtějí osamostatnit ve smyslu odstěhovat se od rodičů a ne všichni se o ně chtějí ve stáří starat. Tím do budoucna dávají stejný signál i svým dětem. Dochází však jen k tomu, že člověk „nezávislý“ na rodině se o to více stává závislým na státu. S podivem tato forma závislosti mnohým lidem nepřijde zvláštní. Rovné minimální důchody a pomoc rodiny samozřejmě nejsou dostatečnou zárukou pro poklidné stáří. Je třeba rozvíjet

a podporovat doplňkové pilíře důchodového pojištění. Stát by měl nejrůznějšími způsoby motivovat občany ke spoření na důchod. V dnešní době, kdy základní důchod většinou pokryje veškeré výdaje důchodce, si dobrovolně odkládá část svých úspor málokdo.

Na závěr bych vyslovila přání, aby poslanci a senátoři České republiky, byli schopni nalézt co nejširší shodu při uskutečňování dalších kroků důchodové reformy.

Seznam zkratek

ČR – Česká republika

ČSR – Česko – Slovenská republika

ČSSD – Česká strana sociálně-demokratická

EC – European Community

EEC – European Economic Community

EHS – Evropské hospodářské společenství

ES – Evropské společenství

EU – Evropská unie

FF – fondové financování

KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Čs. strana lidová

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

ODS – Občanská demokratická strana

OSN – Organizace spojených národů

OSVČ – osoba samostatně výdělečně činná

PAYG – průběžné financování, pay as you go

SERPS – State Earnings-Related Pension Scheme

SES – Smlouva o založení Evropského společenství

S2P – State Second Pension

US-DEU – Unie svobody-Demokratická unie

ZoDP – Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění

ZoPPSP - Zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením

Použitá literatura

- Brugiavini, A., Galasso, V., The Social Security Reform Process in Italy: Where do we stand?, Research Workshop organized by the Michigan Retirement Research Center MRRC on International Social Insurance Reform, Michigan, July 2003
- Černá, J., Trinnerová, D., Vacík, A., Právo sociálního zabezpečení, 2. rozšířené vydání, Plzeň, Aleš Čeněk, 2007
- Čo by ste mali vedieť o dôchodkovom systéme, I. a II. pilier vo vašom živote, Informačná brožúra, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, 2009
- Koldinská, K., Sociální právo, 1. vydání, Praha, C.H. Beck, 2007
- Král, Jiří, Český důchodový systém v kontextu evropského práva, Sborník č. 35, Důchodová reforma v České republice, ve Švýcarsku a ve Francii, Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 2007
- Národní strategická zpráva o přiměřených a udržitelných důchodech (National Strategy Report on Adequate and Sustainable Pensions), červen 2005
- Malý, Karel a kol., Dějiny českého a československého práva do roku 1945, 3. přepracované vydání, Linde Praha, a.s., 2003
- Pavlík, Z. a kol., Populační vývoj České republiky 1990-2002, Praha, DemoArt
- Pelikánová, H., Šantrůček, V., Dorčáková, J., Důchodové pojištění, Povinnosti zaměstnavatele od roku 2007, Nakladatelství PRAGOEDUCA, Praha 2007
- Penzijní reforma – varianta ING: Rovný důchod podle počtu dětí a povinné penzijní spoření, 5.5.2006
- Pojistněmatematická zpráva o sociálním pojištění 2008
- Právo pro podnikání a zaměstnání, 1-2/2009, Právní úprava pracovních podmínek seniorů
- Přib, Jan, Průvodce sociálními dávkami 2009, Průvodce extra 2/2009, Důchodové pojištění,
- Rychtaříková, J. (2007c): Trendy přežívání: přetrvávající diferenciace Západ - Východ. Demografické rozhledy 1/07-08. Praha: Česká geografická společnost v nakladatelství Kartografie Praha a.s., s. 8-9

- Rys, Vladimír, Česká sociální reforma (sociologická studie), Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2003
- Tröster, Petr a kol, Právo sociálního zabezpečení, 4. přepracované a doplněné vydání, C. H. Beck v Praze, 2008
- Veselý, Jiří, Právo sociálního zabezpečení, Vysoká škola aplikovaného práva, 2009, Čeněk
- Závěrečná zpráva Výkonného týmu, Praha 2005

Internetové zdroje

- www.mpsv.cz
- www.cssz.cz
- www.mesec.cz
- www.vlada.cz
- www.cnb.cz
- www.czso.cz
- www.employment.gov.sk
- www.finance.cz

Právní prameny

- Zákon č. 1/1907 ř.z., o pensijním pojišťování zřízenců ve službách soukromých a některých zřízenců ve službách veřejných (zrušeno zákonem č. 26/1929 Sb.)
- Ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění ústavního zákona č. 395/2001 Sb.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
- Zákon č. 221/1924 Sb., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří ve znění předpisů jej měnících a doplňujících platném k 5. Květnu 1945 (zrušen zákonem č. 99/1948 Sb.)
- Zákon č. 26/1929 Sb., o pensijním pojištění soukromých zaměstnanců ve vyšších službách (zrušen zákonem č. 99/1948 Sb.)
- Zákon č. 43/1929 Sb., o státních starobních podporách (zrušen pro Českou republiku zákonem č. 99/1948 Sb.)

- Zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění (zrušen zákony č. 54/1956 Sb. a č. 58/1956 Sb.)
- Zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení (zrušen zákonem č. 101/1964 Sb.)
- Zákon č. 101/1964 Sb., o sociálním zabezpečení (zrušen zákonem č. 121/1975 Sb.)
- Zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení (zrušen pro Českou republiku zákonem č. 589/1992Sb.)
- Z. č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách některých zákonů souvisejících s jeho zavedením
- Z.č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
- Zákon č. 26/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
- Zákon č. 170/1999 Sb., kterým se mění zákon č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem a o změnách
- Zákon č. 363/1999 Sb., o pojišťovnictví a o změně některých souvisejících zákonů
- Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, sp.zn. 4 Ads 14/2008-95
- Nález Ústavního soudu č. 341/2007 Sb., ve věci návrhu na zrušení §32 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů
- Rozhodnutí pléna Ústavního soudu ze dne 16.10.2007, sp.zn. Pl.ÚS 53/04
- Nařízení Rady (ES) č. 1408/71, o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby a jejich rodiny pohybující se v rámci Společenství
- Nařízení Rady (EHS) č. 574/72, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení (EHS) č. 1408/71 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby a jejich rodiny pohybující se v rámci Společenství
- Nařízení Rady (ES) č. 859/2003, kterým se rozšiřuje používání ustanovení Nařízení (EHS) č. 1408/71 a Nařízení (EHS) č. 574/72 na občany třetích zemí, kterých se tato ustanovení dosud netýkala výhradně z důvodu jejich občanství
- Směrnice Rady č. 86/378/EHS o zavedení zásady rovného zacházení pro muže a ženy v systémech sociálního zabezpečení pracovníků

- Universal Declaration of Human Rights, United Nations, New York, 1988
- Vyhláška č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech
- Sdělení č. 14/2000 Sb. m. s., o Evropské sociální chartě
- Zákon č. 461/2003 Z.z., o sociálnom počteni
- Zákon č. 43/2004 Z.z., o starobnom dochodkovom sporeni a o zmene a doplneni niektorých zákonov
- Zákon č. 650/2004 Z.z., o doplnkovom dochodkovom sporeni a o zmene a doplneni niektorých zákonov
- Zákon č. 555/2007 Z.z., ktorým sa mení a doplňa zákon č. 461/2003, o sociálnom poisteni v znení neskorších predpisov a o zmene a doplneni niektorých zákonov
- Zákon č. 434/2008 Z.z., ktorým sa doplňa zákon č. 43/2004 Z.z. o starobnom dochodkovom sporeni a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení nehorších predpisov a kterým sa doplňa zákon č. 461/2003 Z.z. o sociálnom počtení v znení nehorších predpisov

Seznam příloh

Příloha č.1: Vývoj reálných mezd a starobního důchodu

Příloha č.2: Penzijní fondy s povolením k činnosti v roce 2008

Příloha č.3: Vývoj počtu narozených dětí ve 20.století na území ČR

Příloha č.4: Úmrtnost

Příloha č.5: Podíl obyvatel ve věkové skupině 0-14 a 65 a více let; Struktura populace podle pohlaví a věkových skupin – PřF UK

Příloha č.6: Vývoj nezaměstnanosti

Příloha č.7: Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1968

Příloha č.1

Vývoj reálných mezd a starobního důchodu

Ukazatel	Průměrné reálné mzdy	Průměrný starob.důchod/průměrná mzda
	%, r/r	%
1993	-	47,0
1994	7,8	44,4
1995	8,7	43,8
1996	8,7	43,5
1997	1,3	45,3
1998	-1,4	45,9
1999	6,2	45,2
2000	2,4	44,2
2001	3,8	43,4
2002	5,4	43,5
2003	6,5	42,2
2004	3,7	40,6
2005	3,3	41,1
2006	3,9	40,8
2007	4,4	40,6
2008	2,1	40,0

Zdroj: www.mesec.cz

Příloha č.2

Penzijní fondy s povolením k činnosti v roce 2008

číslo řádku	Název penzijního fondu	adresa
1.	Allianz penzijní fond, a.s.	Římská 103/12, 120 00 Praha 2
2.	AEGON Pojišťovna, a.s.	Na Pankráci 26/322, 140 00 Praha 4
3.	ČSOB Penzijní fond Progres, a. s., člen skupiny ČSOB	Perlová 371/5, 110 00 Praha 1
4.	ČSOB Penzijní fond Stabilita, a. s., člen skupiny ČSOB	Perlová 371/5, 110 00 Praha 1
5.	Generali penzijní fond a.s.	Bělehradská 132, 120 84 Praha 2
6.	AXA pojišťovna a.s.	Lazarská 8, Praha 2, 120 00
7.	ING Penzijní fond, a.s.	Nádražní 344/25, 150 00 Praha 5
8.	Penzijní fond České pojišťovny, a.s.	Truhlářská 1106/9, 110 00 Praha 1
9.	Penzijní fond České spořitelny, a.s.	Poláčkova 1976/2, 140 21 Praha 4
10.	Penzijní fond Komerční banky a.s.	Lucemburská 1170/7, 130 11 Praha 3

Zdroj: www.pezijnipripojisteni.cz

Příloha č.3

Vývoj počtu narozených dětí ve 20.století na území ČR (v tis.)

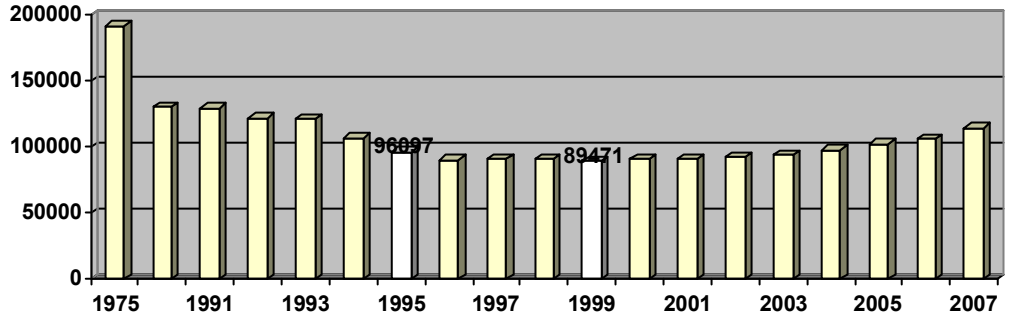

Zdroj: Pavlík a kol. (2002); http://www.czso.cz

Příloha č.4

Úmrtnost, 1991-2007

	1991	**1999**	**2002**	**2005**	**2006**	**2007**
Muži	63 342	54 845	54 377	54 072	52 706	52 719
Ženy	60 948	54 923	53 866	53 866	51 735	51 917
celkem	124 290	109 768	108 243	107 938	104 441	104 636

Zdroj: http://www.czso.cz

Příloha č.5

Podíl obyvatel ve věkové skupině 0-14 a 65 a více let (1950-2008)

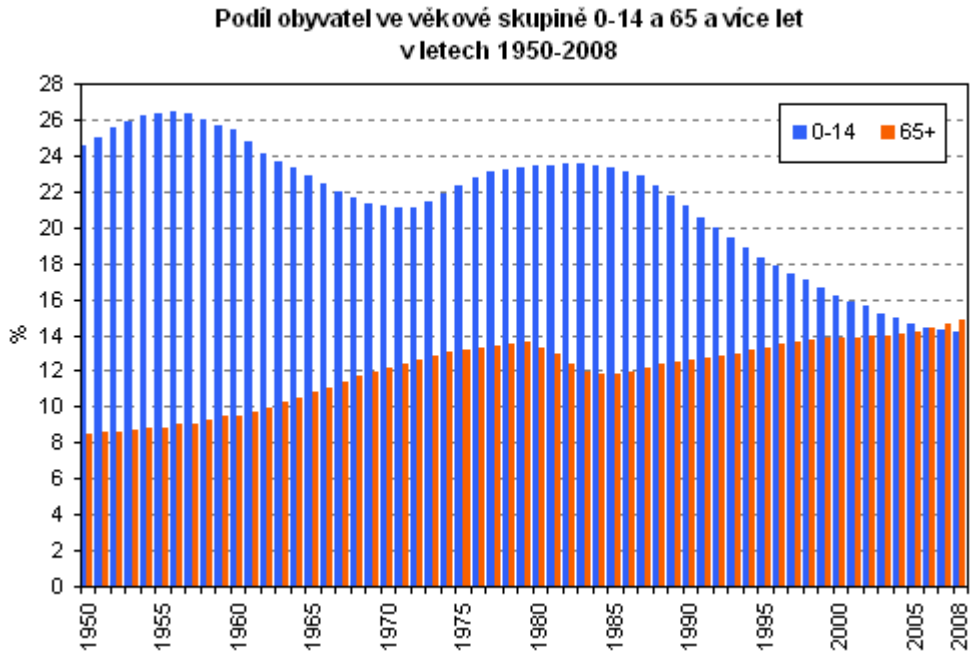

Zdroj: http://www.csu.cz

Struktura populace podle pohlaví a věkových skupin – PřF UK

	2003	2010	2020	2030	2040	2050	2065
Počet obyvatel (tis. osob)	10 214	10 305	10 404	10 376	10 231	10 065	9 716
Věková struktura (v %)							
Muži:	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
0 – 19	23,0	21,2	21,1	20,3	19,4	19,8	19,8
20 - 54	53,5	51,4	48,3	44,8	42,1	40,4	40,5
55 – 64	12,4	14,3	12,3	14,1	14,4	12,8	12,1
65 -	11,1	13,2	18,2	20,8	24,1	27,1	27,7
Ženy:	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
0 – 19	20,7	18,9	18,7	17,9	17,3	17,7	17,8
20 - 54	49,7	47,9	45,2	41,8	38,6	36,9	37,3
55 – 64	12,9	14,7	12,3	14,0	14,6	12,6	11,6
65 -	16,7	18,5	23,8	26,4	29,6	32,8	33,3
Obě pohlaví:	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
0 – 19	21,8	20,0	19,9	19,1	18,3	18,7	18,8
20 - 54	51,6	49,6	46,7	43,3	40,3	38,6	38,9
55 – 64	12,7	14,5	12,3	14,0	14,5	12,7	11,8
65 -	14,0	15,9	21,1	23,7	26,9	29,9	30,5

Zdroj: www.mpsv.cz

Příloha č.6

Vývoj nezaměstnanosti

v procentech	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Nezaměstnanost	4,3	4,3	4,0	3,9	4,8	6,5	8,7	8,8
Registrovaná nezaměstnanost	2,95	3,30	2,99	3,08	4,28	6,04	8,54	9,02

Minimální mzda	2001	2002	2002	2004	2005	2006	2007	2008
Nezaměstnanost	8,1	7,3	7,8	8,3	7,9	7,1	5,3	4,4
Registrovaná nezaměstnanost	8,54	9,15	9,90	9,19	8,97	8,13	6,62	5,45

Zdroj: www.finance.cz

Příloha č.7

Důchodový věk pojištěnců narozených v období let 1936 až 1968

Rok narození	Důchodový věk u						
	mužů	žen spočtem vychovaných dětí					
		0	1	2	3	4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r	61r+8m	60r+4m	59r	59r	57r+8m
1957	63r+8m	63r+4m	62r	60r+8m	59r+4m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+8m	62r+4m	61r	59r+8m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	62r+8m	61r+4m	60r	60r	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r	61r+8m	60r+4m	60r+4m	59r
1961	64r+4m	64r+4m	63r+4m	62r	60r+8m	60r+8m	59r+4m
1962	64r+6m	64r+6m	63r+8m	62r+4m	61r	61r	59r+8m
1963	64r+8m	64r+8m	64r	62r+8m	61r+4m	61r+4m	60r
1964	64r+10m	64r+10m	64r+4m	63r	61r+8m	61r+8m	60r+4m
1965	65r	65r	64r+8m	63r+4m	62r	62r	60r+8m
1966	65r	65r	65r	63r+8m	62r+4m	62r	61r
1967	65r	65r	65r	64r	62r+8m	62r	61r+4m
1968	65r	65r	65r	64r	63r	62r	61r+8m

Summary

Social security in the old age and pension reform in European countries

The topic of pension systems and its reforms is a very actual problem in many countries. The main aspect, but not the only reason, is the "negative" change in the age structure of the population. According to many demographic researches, the population all over the world is getting older very fast. The obligation of the state to secure people in an old age has increased. Ageing brings many negative aspects connected, not only with a worse financial situation but also with social and health difficulties.

The ageing in our societies influences labour markets, political and societal structures and also pension and health systems. There is a big need to find new approaches and solutions from governments in different countries. The aim of my thesis is to describe the social security of old people and the pension reform, not only in the Czech Republic, but also in other European countries, to analyze and compare them. This thesis is divided in two sections. The first one discusses the social security system and pension reform in the Czech Republic. The second part concentrates on three other European countries on which I presented how successfully was their government able to deal with such a difficult issue as the pension system is. Also, the purpose of this paper is to show new ways and strategies which could be taken into account in the future.

The first part of my thesis is subdivided into ten chapters, each of them dealing with different aspects of Czech pension system. Chapter one describes the history of the pension system, which includes the reforms of sovereigns in the 18th century and legal acts issued in Czechoslovakia before and during the communist era when the biggest impact on Czech legislation was from the Soviet Union. The system established during that era was financially unsustainable, discriminative and rigid. That is why there was an important need to reform the system very quickly. As a result of that, the biggest change was the transformation from the social security system to the social insurance, on which the current pension system in the Czech Republic is based.

In Chapter two, the thesis focuses on different types of financing methods in the pension system, generally and with respect to the situation in the Czech Republic. We can divide the methods between the so called pay as you go method which basically

means that economically active people pay contributions and retired people receive at the same time that money as their old-age benefits, and the capital funding method of financing when people save their money in special pension funds. Next to PAYG method and funding method of financing, there exists also other ways on how to finance the system, such as, payment from the state budget or direct payment from retirees.

In Chapter no. 3 relevant legislation is presented. The chapter consists of two subchapters. The first subchapter investigates the international sources of both soft and hard law. The second subchapter looks at the most important Czech legal acts such as the Act no. 155/1995 Coll., about the pension insurance ("Zákon o důchodovém pojištění") or the Act no. 42/1994 Coll., about the additional pension insurance with the state contribution ("Zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem"). These two acts are reviewed in detail. This paper works with acts, as amended, which became effective until July 2009.

Next chapter is an analysis of the demographic development of the Czech Republic. The structure of a society is based on many factors, like birth or death rate, the number of marriage or divorce, interruptions, migration and many others.

Chapters 5 until 10 refer to different questions which arise from the pension reform. We need to answer especially why the reform is important, what should be done differently, what are the proposals and how to apply them in reality. In the fifth chapter there are some recommendations on which steps should be taken.

The most important document, the Final report, which is quite highly evaluated, was written by the team of experts in 2005. This team considered different approaches according to proposals from 5 political parties represented in the Parliament of the Czech Republic at that time. Final report and its conclusions are described in chapters seven and eight. On the basis of this Final report many legislative acts were prepared. The reform is divided into three parts. Recently, at the beginning of 2009, the first part of the reform started. The second part of the reform will relate to the additional pension schemes. Finally the third stage should focus on diversification of sources from which the pensioners will be secured.

Eventually the second big part of the thesis includes the description and ranking of the pension reform in Slovakia, Italy and the United Kingdom. The structure of this part of the paper is as follow: First of all, I describe the situation in every country before the reform and tried to explain the main reasons why the reform was needed. Next step is to describe the reform, which parts of the pension system were improved and how. At the end, I show the impact of the reform on the system, its both positive and negative aspects and also how the situation will develop in the future.

Slovakia is the closest country to the Czech Republic regarding its population, economic situation, history, demography. We had more or less the same starting position, but in Slovakia the reform was already made and now they are just improving the reformed system. In Slovakia, three pillars were established. The first pillar is mandatory and the PAYG method of financing is used. In the second pillar, the funds are administered by capital pension companies. Finally, the third pillar is represented by the additional pension schemes which are voluntary.

The biggest problem against which the thesis warns with regards to Slovakian pension reform is the lack of relevant information that is provided to people. There was also an absence of consultations and transparency. I added also the ranking of the reform by the Special commission of the International Labour Organisation which came to Bratislava in August 2007.

Italy, as a representative of the south of Europe, is a country with the oldest population in Europe. Pension system was quite expensive and therefore unsustainable. The biggest reforms were made in the nineties. The system is divided into three pillars. The first one is not general and different professions have their own schemes. The second pillar is supplementary and maintained by the employers. Additional reforms are expected with regards to this pillar. The third pillar is composed of private savings plans of pensioners.

Finally the pension system in the UK is quite complicated. People have many opportunities. The system consists of three pillars. Each pillar includes different types of pensions. The reforms based on the Report of Turner´s commission are going to be in force from 2010.

The ideal pension system does not probably exist. We always have to examine which combination of methods will suit better in particular conditions.

Klíčová slova: důchod/důchodce, reforma
Keywords: pension/pensioner, reform